

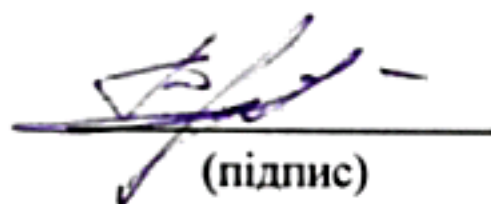
**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра адміністрування податків**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Використання позитивного міжнародного досвіду в системі
протидії мінімізації оподаткування: пріоритети розвитку та шляхи
удосконалення»**

Здобувач вищої освіти II курсу,
групи ОММ 23-1,
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»,
ОПП «Міжнародне оподаткування»

(підпис)

Больша
Олена Віталіївна

Науковий керівник

(підпис)

Лекарь
Сергій Іванович,
д.ю.н., професор

Керівник освітньо-
професійної програми

(підпис)

Лекарь
Сергій Іванович,
д.ю.н., професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри адміністрування податків,
протокол від «24» 01 2025 № 9

Завідувач кафедри
адміністрування податків

(підпис)

Іванишина О.С.,
к.е.н., доцент

Реєстрація № 1 20.01.25 Яруш
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 26.12.24 Яруш
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 91/А/5 07.02.25 Яруш
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Яруш Ю.В. Кушнарьова
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: Яруш С.І. Лекарь
(підпис) (ініціали, прізвище)

Яруш В.Л. Андрущенко
(підпис) (ініціали, прізвище)

Яруш І.А. Прокопенко
(підпис) (ініціали, прізвище)

Секретар комісії: Яруш М.В. Яруш

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст кваліфікаційної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	25		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	8		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	43		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	23		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	10		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	48		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	91		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
91	A	5 (відмінно)	07.02.2025	Кушнарєва Ю.В. Лекарь С.І. Андрущенко В.Л. Прокопенко І.А. Яруш М.В.

Правила переведенням оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра адміністрування податків
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Затверджую

Завідувач кафедри

Іванишина О.С.

« 22 » 12 2023

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти**

Больби Олени Віталіївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

- Тема кваліфікаційної роботи** «Використання позитивного міжнародного досвіду в системі протидії мінімізації оподаткування: пріоритети розвитку та шляхти удосконалення».
- Затверджена наказом ректора від 20.12.2023 №1700, з внесенням змін наказом від 10.10.2024 № 1517.
- Строк здачі закінченої роботи** 23.12.2024 р.
- Цільова установка**
Мета роботи: дослідити процес протидії мінімізації оподаткування в Україні з врахуванням міжнародного досвіду.
Об'єкт дослідження: є процес мінімізації оподаткування в Україні.
Предмет дослідження: є теоретичні та практичні аспекти протидії мінімізації оподаткування в Україні з врахуванням міжнародного досвіду.
Вихідні дані до роботи: закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України; довідкові та інструктивні матеріали; наукові праці різних жанрів інших авторів; періодичні видання; інформаційні матеріали, розміщені в мережі Інтернет.
- Перелік графічного матеріалу** – 11 таблиць, 5 рисунків.

- 6. Зміст кваліфікаційної роботи** (перелік питань за кожним розділом)
- РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади феномену мінімізації оподаткування
- 1.1. Сутність, ознаки та визначальні характеристики мінімізації оподаткування
- 1.2. Організаційно-правове забезпечення державного управління сфери оподаткування
- 1.3. Мінімізаційні податкові схеми в зарубіжних країнах
- Висновки до першого розділу
- РОЗДІЛ 2. Аналіз сучасного стану оподаткування в Україні
- 2.1. Аналіз податкових надходжень в Державний бюджет України
- 2.2. Оцінка ефективності державного управління сферою оподаткування в Україні
- 2.3. Мінімізаційні податкові схеми в Україні
- Висновки до другого розділу
- РОЗДІЛ 3. Шляхи удосконалення протидії мінімізації оподаткування в Україні
- 3.1. Зарубіжний досвід протидії мінімізації оподаткування
- 3.2. Напрямки вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування
- 3.3. Стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні
- 7. Календарний план виконання роботи;**

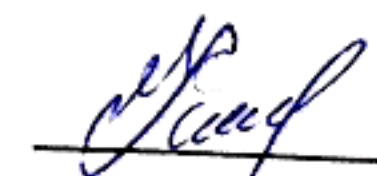
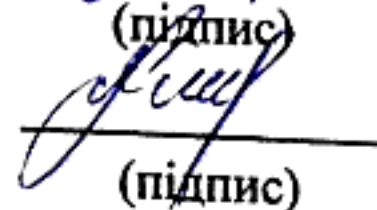
№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи та написання заяви на її затвердження	11.11.2023	11.11.2023
2.	Отримання завдання наукового керівника для виконання кваліфікаційної роботи	22.12.2023	22.12.2023
3.	Узгодження плану кваліфікаційної роботи з керівником	01.03.2024	01.03.2024
4.	Підготовка I розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівнику	20.05.2024	20.05.2024
5.	Підготовка II розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівнику	02.09.2024	02.09.2024
6.	Підготовка III розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівнику	25.11.2024	25.11.2024
7.	Доопрацювання з урахуванням зауважень керівника	23.12.2024	23.12.2024
8.	Отримання відгуку керівника роботи	26.12.2024	26.12.2024
9.	Перевірка роботи в системі антиплагіат	10.01.2025	10.01.2025
10.	Отримання зовнішньої рецензії	15.01.2025	15.01.2025
11.	Отримання допуску зав. кафедри до захисту	20.01.2025	20.01.2025
12.	Попередній захист роботи	23.01.2025	23.01.2025
13.	Захист кваліфікаційної роботи	07.02.2025	07.02.2025

Дата видачі завдання «22» грудня 2023 року.

8. Керівник кваліфікаційної роботи

9. Керівник освітньо-професійної програми

10. Завдання до виконання отримав
здобувач вищої освіти

 Лекарь С.І.
(підпис) (прізвище, ініціали)
 Лекарь С.І.
(підпис) (прізвище, ініціали)

 Больба О.Ф.

АНОТАЦІЯ

«Використання позитивного міжнародного досвіду в системі протидії мінімізації оподаткування: пріоритети розвитку та шляхи удосконалення»»

Метою роботи є дослідити процес протидії мінімізації оподаткування в Україні з врахуванням міжнародного досвіду.

Завданням роботи є

- розкрити сутність, ознаки та визначальні характеристики мінімізації оподаткування;
- розглянути організаційно-правове забезпечення державного управління сфери оподаткування;
- навести мінімізації податкові схеми в зарубіжних країнах;
- проаналізувати податкові надходження в Держаний бюджет України;
- провести оцінку ефективності державного управління сферою оподаткування в Україні ;
- розглянути мінімізаційні податкові схеми в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід протидії мінімізації оподаткування;
- навести напрямки вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування в Україні;
- запропонувати стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні.

Об'єктом дослідження є процес мінімізації оподаткування в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти протидії мінімізації оподаткування в Україні з врахуванням міжнародного досвіду.

За результатами дослідження сформульовані практичні рекомендації щодо покращення протидії мінімізації оподаткування в Україні з врахуванням міжнародного досвіду.

Одержані результати сприятимуть покращення протидії мінімізації оподаткування в Україні.

Дипломна робота містить 76 сторінок, 11 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел з 66 найменувань.

Ключові слова: податки, мінімізація оподаткування, міжнародний досвід, стратегія, покращення ефективності.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2024.

Рік захисту роботи – 2025.

ABSTRACT

«Utilization of Positive International Experience in the System of Counteracting Tax Minimization: Development Priorities and Improvement Paths»

The aim of the work is to investigate the process of counteracting tax minimization in Ukraine, taking into account international experience.

Objectives of the work:

- to reveal the essence, characteristics, and defining features of tax minimization;
- to examine the organizational and legal support of state management in the field of taxation;
- to present tax minimization schemes in foreign countries;
- to analyze tax revenues to the State Budget of Ukraine;
- to assess the effectiveness of state management in the field of taxation in Ukraine;
- to review tax minimization schemes in Ukraine;
- to study international experience in counteracting tax minimization;
- to outline directions for improving state regulation of tax minimization in Ukraine;
- to propose strategic directions for tax incentives to promote business development in Ukraine.

The object of the research is the process of tax minimization in Ukraine. The subject of the research is the theoretical and practical aspects of counteracting tax minimization in Ukraine, taking into account international experience.

Based on the research results, practical recommendations have been formulated to improve counteracting tax minimization in Ukraine, incorporating international experience.

The results obtained will contribute to the enhancement of counteracting tax minimization in Ukraine.

The thesis consists of 76 pages, 11 tables, 5 figures, and a list of references comprising 66 sources.

Keywords: taxes, tax minimization, international experience, strategy, efficiency improvement.

Year of completion: 2024.

Year of defense: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФЕНОМЕНУ МІНІМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ.....	6
1.1. Сутність, ознаки та визначальні характеристики мінімізації оподаткування	6
1.2. Організаційно-правове забезпечення державного управління сфери оподаткування.....	13
1.3. Мінімізації податкові схеми в зарубіжних країнах	20
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ...	25
2.1. Аналіз податкових надходжень в Держаний бюджет України	25
2.2. Оцінка ефективності державного управління сферою оподаткування в Україні	33
2.3. Мінімізаційні податкові схеми в Україні	38
Висновки до другого розділу	43
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ МІНІМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	45
3.1. Зарубіжний досвід протидії мінімізації оподаткування	45
3.2. Напрямки вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування в Україні	49
3.3. Стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні	53
Висновки до третього розділу	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність теми. Тема використання позитивного міжнародного досвіду в системі протидії мінімізації оподаткування є актуальною в умовах сучасних економічних реалій України. Ухилення від сплати податків та агресивне податкове планування створюють значні виклики для економічної стабільності держави, зменшуючи надходження до бюджету та порушуючи баланс між фінансовими зобов'язаннями підприємств та державою. Сьогодні глобалізація економіки, розвиток міжнародних корпорацій та цифрових технологій сприяють поширенню нових, інколи складних схем мінімізації оподаткування. Такі явища не лише впливають на фінансову стабільність, але й підривають довіру до податкових органів та системи загалом.

Важливо зазначити, що багато країн вже стикнулися з цими викликами та розробили ефективні стратегії протидії, які можна адаптувати до українських реалій. Імплементация принципів Плану дій BEPS, запровадженого ОЕСР, має на меті мінімізувати ризики розмивання податкової бази та виведення прибутків у низькоподаткові юрисдикції. Це глобальна ініціатива, спрямована на боротьбу з агресивними схемами ухилення від податків, яка включає застосування таких інструментів, як автоматичний обмін податковою інформацією, посилений контроль трансфертного ціноутворення, а також жорсткіші правила щодо контрольованих іноземних компаній.

Для України використання міжнародного досвіду є не лише нагальною потребою, але й стратегічною можливістю для реформування національної податкової системи. Запозичення та адаптація найкращих світових практик дозволять не тільки підвищити рівень прозорості та відповідальності бізнесу, але й сприятимуть зниженню стимулів для використання мінімізаційних схем. Окрім того, це підвищить ефективність роботи податкових органів, допоможе знизити адміністративне навантаження на підприємства та створить умови для більш справедливого розподілу податкового тягаря між усіма учасниками економічних відносин.

Таким чином, застосування позитивного міжнародного досвіду у протидії мінімізації оподаткування є одним із ключових елементів реформування податкової системи України. Це дозволить не тільки покращити ефективність податкового адміністрування, але й зміцнити фінансову стійкість держави у довгостроковій перспективі.

Стан та ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Дослідження протидії мінімізації оподаткування в Україні активно проводяться багатьма вченими, зокрема К. П. Проскурою, О. Є. Сушковою, І. М. Дегтяр, Л. І. Гончаровою, В. М. Кміть, О. І. Дзюрієм, С. Глущенком, М. Казаковою, Х. Гайдуком, О. Артюхом та іншими. Їхні наукові роботи спрямовані на розробку ефективних механізмів боротьби з агресивним податковим плануванням, вивчення міжнародного досвіду та впровадження новітніх підходів до покращення податкового регулювання в Україні.

Метою дослідження є процес протидії мінімізації оподаткування в Україні з врахуванням міжнародного досвіду. Для досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання:

- розкрити сутність, ознаки та визначальні характеристики мінімізації оподаткування;
- розглянути організаційно-правове забезпечення державного управління сфери оподаткування;
- проаналізувати податкові надходження в Держаний бюджет України;
- провести оцінку ефективності державного управління сферою оподаткування в Україні ;
- розглянути мінімізаційні податкові схеми в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід протидії мінімізації оподаткування;
- навести напрямки вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування в Україні;
- запропонувати стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні.

Об'єктом дослідження є процес мінімізації оподаткування в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти протидії мінімізації оподаткування в Україні з врахуванням міжнародного досвіду.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої в кваліфікаційній роботі мети були використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: аналізу та синтезу, систематизації, компаративний, класифікації, термінологічний, проблемно-орієнтовний.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає, в теоретичному і методичному обґрунтуванні та наданні практичних рекомендацій щодо покращення протидії мінімізації оподаткування в Україні з врахуванням міжнародного досвіду.

Джерела даних є закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України; довідкові та інструктивні матеріали; наукові праці різних жанрів інших авторів; періодичні видання; інформаційні матеріали, розміщені в мережі Інтернет.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Кваліфікаційна робота містить 11 таблиць, та 4 рисунки. Загальний обсяг роботи складає 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФЕНОМЕНУ МІНІМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Сутність, ознаки та визначальні характеристики мінімізації оподаткування

Мінімізація оподаткування є одним із ключових аспектів сучасного податкового менеджменту, що відображає законні та раціональні підходи до зменшення податкових зобов'язань як для юридичних, так і фізичних осіб. Це складний процес, що включає в себе систематичне планування податкових платежів, яке дозволяє ефективно використовувати надані законом податкові пільги, знижки та інші інструменти, що спрямовані на оптимізацію фінансового навантаження на суб'єкта господарювання або громадянина. Основною метою мінімізації оподаткування є досягнення збалансованої податкової стратегії, яка забезпечує відповідність між вимогами податкового законодавства і економічною вигодою для платника податків.

Мінімізація оподаткування не є синонімом ухилення від сплати податків, що є протизаконною діяльністю та тягне за собою правові санкції. Натомість, це законна практика, яка передбачає використання податкових кодексів, міжнародних угод і інших нормативно-правових актів на користь платника. Платники податків можуть знижувати свої зобов'язання, оптимізуючи структуру бізнесу, змінюючи схеми фінансування або використовуючи спеціальні режими оподаткування, передбачені для окремих галузей або видів діяльності. Наприклад, застосування податкових пільг для підприємств малого бізнесу, використання офшорних зон, правильне структурування фінансових угод, вивчення податкових кредитів та відрахувань, що є важливими інструментами для законного зменшення податкового навантаження.

Значення мінімізації оподаткування в сучасній економіці важко переоцінити. Для підприємств цей процес є частиною фінансової стратегії, що впливає на конкурентоспроможність на ринку, рентабельність бізнесу та його

довгострокову стійкість. Ефективне податкове планування дозволяє знизити витрати, пов'язані з податками, що, у свою чергу, збільшує обсяги доступних для інвестицій ресурсів та сприяє розвитку бізнесу.

Проте важливо враховувати, що мінімізація оподаткування має здійснюватися в рамках закону, оскільки будь-які спроби обходу податкових норм можуть призвести до негативних наслідків, таких як штрафи, санкції або кримінальна відповідальність. Таким чином, успішне податкове планування вимагає глибокого розуміння чинного законодавства, його постійного моніторингу та адаптації стратегії до змін у нормативно-правовому полі.

Відмінність між ухиленням від сплати податків і мінімізацією оподаткування полягає в їх юридичній природі та підходах до управління податковими зобов'язаннями. Ухилення від сплати податків є навмисною та протиправною дією, яка передбачає приховування доходів, спотворення фінансової звітності, подання неправдивих даних або заниження розмірів податкових зобов'язань з метою уникнення їх сплати. Така діяльність є прямим порушенням податкового законодавства і кваліфікується як податкове правопорушення, яке може призвести до серйозних юридичних наслідків, включаючи застосування фінансових санкцій, штрафів, а в окремих випадках – кримінальної відповідальності.

На відміну від цього, мінімізація оподаткування є законним процесом, який передбачає раціональне та правомірне використання наявних у податковому законодавстві інструментів, пільг та винятків з метою зменшення податкових зобов'язань. Мінімізація не має на меті приховування доходів або обману податкових органів, а базується на оптимальному використанні наявних правових можливостей, що надаються платникам податків для зменшення їх фінансового навантаження. У даному контексті важливу роль відіграють знання та правильне застосування положень податкового законодавства, що дозволяє підприємствам та фізичним особам знизити податкові витрати в межах закону.

Таким чином, ключова різниця полягає у правомірності дій: ухилення від сплати податків порушує закон та підлягає юридичній відповідальності, тоді як

мінімізація оподаткування є законним і правомірним інструментом податкового планування.

В табл. 1.1. представлено різниця між ухиленням від сплати податків та мінімізацією оподаткування.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика ухилення від сплати податків та мінімізації оподаткування

№ п.п.	Критерій	Ухилення від сплати податків	Мінімізація оподаткування
1.	Юридичний статус	Незаконна діяльність	Законна діяльність
2.	Мета	Уникнення сплати податків	Зменшення податкового навантаження
3.	Методи	Приховування доходів, фальсифікація звітності	Використання пільг, податкових кредитів, оптимізація витрат
4.	Наслідки	Штрафи, фінансові санкції, кримінальна відповідальність	Економія коштів, збільшення доступних ресурсів для інвестицій
5.	Законність	Протиправна	Законна
6.	Приклади дій	Неправдиве декларування доходів, заниження податкової бази	Застосування податкових пільг, оптимізація фінансових схем

Джерело: складено автором на основі: [15, 17, 22]

Питання оподаткування завжди стояло на порядку денному економічних систем і є важливим для будь-якої держави. Воно впливає на формування державного бюджету та соціально-економічну стабільність країни. Для платників податків, як фізичних осіб, так і підприємств, податкові зобов'язання часто асоціюються з фінансовими витратами, що стимулює їх до пошуку шляхів зниження цих витрат. У цьому контексті виникають два різних підходи до управління податковими зобов'язаннями: ухилення від сплати податків і мінімізація оподаткування. Попри схожість мети – зниження податкового навантаження – ці підходи кардинально різняться за своїм юридичним статусом, методами та наслідками.

Юридичний статус обох явищ є ключовою відмінністю. Ухилення від сплати податків – це навмисне порушення податкового законодавства, яке

передбачає приховування доходів або маніпуляції з податковими деклараціями. Це протиправна діяльність, що прямо суперечить нормам закону. Такий підхід є незаконним і спрямований на зниження або уникнення податкових зобов'язань через обман податкових органів. Мінімізація оподаткування, натомість, є законним процесом, що базується на використанні правових інструментів і податкових пільг, наданих чинним законодавством. У цьому випадку платники податків застосовують легітимні методи для зниження податкового тиску, що відповідає правилам і вимогам податкових норм.

Мета цих процесів також суттєво відрізняється. Ухилення від сплати податків націлене на повне або часткове уникнення податкових зобов'язань через незаконні дії. Це може включати приховування частини доходів або маніпуляцію з фінансовими звітами. Мінімізація оподаткування, навпаки, має на меті зменшення податкових платежів шляхом оптимізації фінансових процесів у межах закону. Використання податкових пільг, знижок, оптимізація витрат – це законні інструменти, які дозволяють підприємствам і громадянам знизити свої податкові витрати, залишаючись у правовому полі.

Методи, що використовуються при ухиленні від сплати податків, включають різні форми обману податкових органів, такі як фальсифікація даних, приховування доходів або заниження податкової бази. Це дії, що спрямовані на свідоме порушення закону. Мінімізація оподаткування передбачає використання законних механізмів, таких як податкові пільги, податкові кредити або спеціальні режими оподаткування. Такі методи не порушують закон, а навпаки, використовують його можливості для зменшення фінансового навантаження.

Наслідки для платників податків, які практикують ухилення, можуть бути серйозними. Законодавство передбачає значні штрафи, фінансові санкції, а в деяких випадках і кримінальну відповідальність за податкові правопорушення. Такий підхід не тільки порушує закон, але й піддає платника податків ризику втрати репутації та довіри зі сторони партнерів і державних органів. Мінімізація оподаткування, навпаки, дозволяє підприємствам і фізичним особам легально

економити кошти, які можна використовувати для інвестування або розвитку. Це підвищує фінансову ефективність бізнесу та сприяє його стійкому розвитку.

Законність є ще однією важливою відмінністю між цими підходами. Ухилення від сплати податків є протиправною діяльністю, яка передбачає серйозні наслідки для порушників. Мінімізація оподаткування є легітимною стратегією управління податковими зобов'язаннями, що дозволяє платникам податків законно зменшити свої податкові витрати. Вона базується на використанні наданих законодавством можливостей, таких як податкові пільги, знижки та винятки.

Приклади дій також ілюструють суттєві відмінності між ухиленням і мінімізацією. У випадку ухилення це можуть бути дії, пов'язані з приховуванням доходів, неправдивим декларуванням або фальсифікацією звітності. Такі дії є незаконними і спрямовані на введення податкових органів в оману. Мінімізація оподаткування передбачає інші дії, такі як правильне застосування податкових пільг, використання податкових кредитів або оптимізація структури витрат. Це дозволяє платнику податків знизити своє податкове навантаження легальними способами.

Таким чином, ухилення від сплати податків та мінімізація оподаткування, хоча й спрямовані на зниження податкового навантаження, суттєво різняться своїм характером, методами та наслідками. Ухилення від сплати податків є незаконним і веде до серйозних фінансових і правових санкцій, тоді як мінімізація оподаткування є законним процесом, який використовує можливості, надані податковим законодавством. Ці відмінності підкреслюють важливість правильного управління податковими зобов'язаннями для уникнення негативних наслідків та забезпечення фінансової стабільності і розвитку.

На рис.1.1 представлено ознаки, які можуть свідчити про мінімізацію оподаткування.

Нетипові для виду діяльності витрати	•надмірні витрати на консультаційні послуги, маркетинг, дослідження, які можуть бути використані для зменшення бази оподаткування.
Створення фіктивних компаній	•залучення до господарських операцій компаній, які не здійснюють реальної діяльності, але використовуються для перерахування коштів та ухилення від сплати податків.
Нетипові ціни на товари та послуги	•значне відхилення цін від ринкових при здійсненні операцій з пов'язаними особами.
Переведення доходів у низькоподатковій юрисдикції	•виведення прибутку з країни з високими податками в країни з пільговим оподаткуванням.
Часті зміни юридичної адреси, складу засновників	•постійна зміна юридичної адреси, складу засновників може свідчити про спроби уникнути відповідальності та перешкоджати податковим перевіркам.
Відсутність основних засобів, персоналу	•компанія має значні доходи, але при цьому не має власного майна або працівників.

Рис.1.1. Ознаки, які можуть свідчити про мінімізацію оподаткування

Джерело: складено автором на основі [23, с.78]

Ознаки мінімізації оподаткування можуть свідчити про спроби підприємств знизити податкове навантаження шляхом використання легальних, але іноді сумнівних з економічної точки зору схем. До таких ознак належать нетипові витрати, надмірні витрати на консультаційні послуги та маркетинг, що можуть штучно зменшувати податкову базу. Створення фіктивних компаній для перерахування коштів або маніпуляції з цінами при операціях з пов'язаними особами також вказують на можливе зниження податкових зобов'язань. Часті зміни юридичної адреси або складу засновників, а також переведення прибутків до низькоподаткових юрисдикцій можуть ускладнювати податковий контроль. Відсутність основних засобів і персоналу при значних доходах є ще однією характерною ознакою таких схем. Подібні практики часто перебувають на межі законності й вимагають пильного аналізу з боку податкових органів.

В табл.1.2. представлено визначальні характеристики мінімізації оподаткування.

Таблиця 1.2

Визначальні характеристики мінімізації оподаткування

№ п.п	Характеристика	Опис
1.	Легальність	Всі дії, спрямовані на мінімізацію податків, повинні здійснюватися в рамках чинного законодавства.
2.	Планування	Мінімізація оподаткування передбачає заздалегідь продумані дії, спрямовані на оптимізацію податкових платежів.
3.	Оптимізація, а не ухилення	Мета мінімізації – зменшити податкове навантаження до мінімально можливого за законом рівня, а не повністю уникнути сплати податків.
4.	Індивідуальний підхід	Оптимальні схеми мінімізації оподаткування розробляються з урахуванням специфіки діяльності кожного конкретного підприємства.
5.	Постійний моніторинг	Податкове законодавство постійно змінюється, тому схеми мінімізації потребують регулярного оновлення.

Джерело: складено автором на основі [44, 47, 50]

Мінімізація оподаткування є одним із ключових інструментів податкового планування, який дозволяє суб'єктам господарювання ефективно управляти своїми фінансовими зобов'язаннями. Однією з основних характеристик мінімізації є її легальність, оскільки всі дії, спрямовані на зниження податкового навантаження, повинні здійснюватися виключно в межах чинного законодавства. Важливу роль у цьому процесі відіграє ретельне планування, що передбачає заздалегідь продумані заходи з оптимізації податкових платежів. Слід підкреслити, що мінімізація оподаткування не є ухиленням від сплати податків. Вона має на меті зменшення податкових зобов'язань до мінімально можливого рівня відповідно до закону, а не повне уникнення сплати податків. Кожне підприємство використовує індивідуальний підхід при розробці стратегій мінімізації, враховуючи свою специфіку, структуру витрат, та інші фактори, що впливають на оподаткування. Оскільки податкове законодавство постійно змінюється, підприємства повинні регулярно переглядати свої схеми мінімізації оподаткування. Постійний моніторинг змін у законодавстві є необхідною умовою для підтримання ефективності та законності обраних методів мінімізації. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між законними можливостями зниження

податкових зобов'язань та відповідністю чинним податковим нормам, що є важливим для збереження стабільності та репутації підприємства.

1.2. Організаційно-правове забезпечення державного управління сфери оподаткування

Державна податкова служба України (ДПС) є основним виконавчим органом, відповідальним за реалізацію державної податкової політики та політики адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Її діяльність регулюється завданнями, які визначаються Кабінетом Міністрів України через Міністерство фінансів, що забезпечує координацію та управління основними аспектами податкового адміністрування. ДПС відіграє фундаментальну роль у підтриманні економічної стабільності країни, оскільки її функції спрямовані на впровадження ефективних механізмів збору податків і внесків, а також на забезпечення належного рівня податкової дисципліни.

Завданням ДПС є не лише контроль за виконанням податкових зобов'язань, але й координація податкової політики на національному рівні. Організація взаємодії з різними державними інститутами, суб'єктами економічної діяльності та міжнародними партнерами, що сприяє гармонізації податкової системи з міжнародними стандартами. Така співпраця спрямована на створення прозорого і ефективного податкового середовища, яке забезпечує збалансоване наповнення державного бюджету та соціальних фондів, що є ключовим фактором для економічної стійкості.

Однією з визначальних характеристик діяльності ДПС є її стратегічне планування, яке орієнтоване на довгострокові економічні та соціальні результати. Основними пріоритетами служби є забезпечення рівномірного розподілу податкового навантаження, підтримка соціальної справедливості та сприяння економічному розвитку країни. Діяльність ДПС ґрунтується на нормативно-правових актах, що регламентують процеси оподаткування та адміністрування

соціальних внесків, що забезпечує високий рівень відповідності державним інтересам і вимогам законодавства.

Таким чином, Державна податкова служба України не лише виконує функції органу, відповідального за адміністрування податків та соціальних внесків, але й виступає стратегічним партнером держави у формуванні та впровадженні фінансової політики. Її діяльність спрямована на забезпечення сталого розвитку країни шляхом реалізації ефективних інструментів податкового контролю, що сприяє зміцненню фінансової стійкості та соціальної рівності в державі.

На рис.1.2. представлено основні завдання Державної податкової служби України.

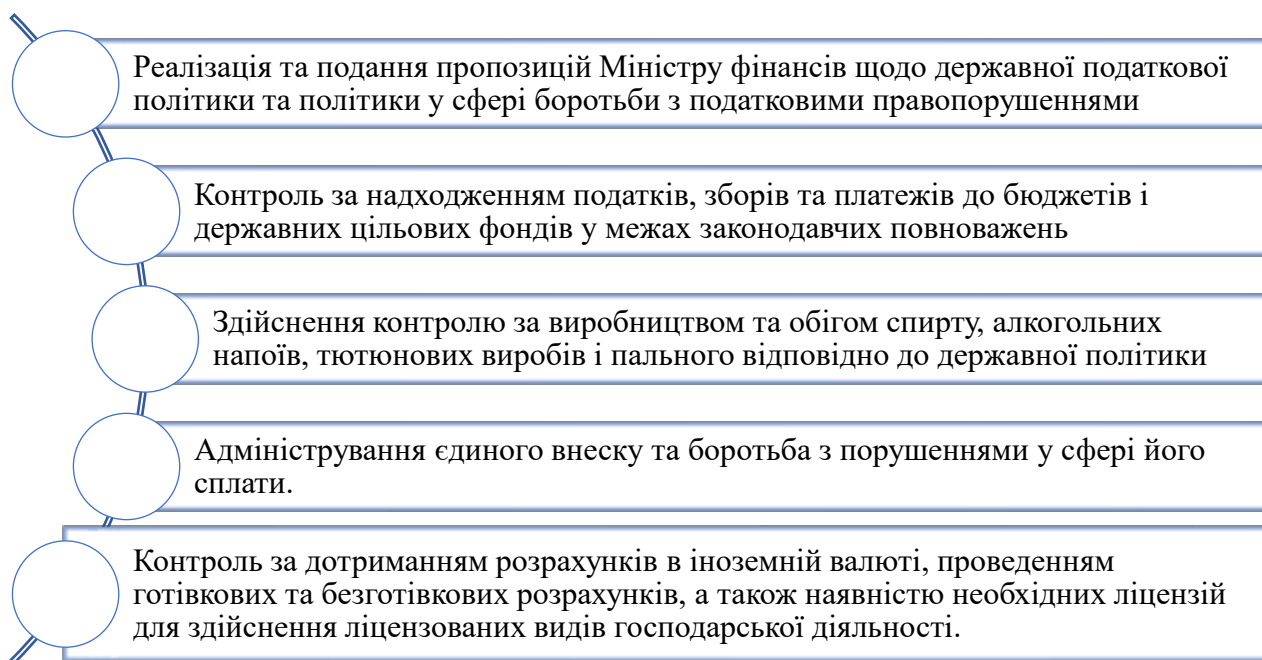

Рис.1.2. Основні завдання Державної податкової служби України

Джерело: складено автором на основі [37]

Отже, Державна податкова служба України виконує ключову роль у забезпеченні ефективної реалізації державної податкової політики та контролю за виконанням податкового законодавства. Основні завдання служби охоплюють різні аспекти адміністрування податків, зборів, єдиного внеску, а також нагляду за обігом підакцизних товарів і дотриманням валютних розрахунків. ДПС

здійснює комплексний контроль за фінансовими потоками, що забезпечує фінансову стабільність держави та сприяє розвитку економіки.

Податковий кодекс України є основоположним правовим документом, що регулює всі аспекти податкових відносин в країні. Він служить основою для встановлення чітких правил і принципів оподаткування, визначаючи порядок адміністрування податків та зборів. Основною метою цього кодексу є формування прозорої та справедливої системи оподаткування, яка забезпечує правову визначеність для всіх учасників економічної діяльності. Кодекс визначає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, а також регламентує процедури їх розрахунку, сплати і контролю з боку держави [33].

Важливим елементом Податкового кодексу є детальне визначення платників податків та зборів, а також їх прав і обов'язків у процесі виконання податкових зобов'язань. Він гарантує правовий захист платників податків, встановлюючи чіткі норми взаємодії з контролюючими органами, що забезпечує ефективне дотримання податкового законодавства. Кодекс також регламентує повноваження контролюючих органів, визначаючи їх компетенцію у сфері податкового контролю та адміністрування. При цьому значну увагу приділено чіткій регламентації обов'язків і прав посадових осіб, які відповідають за нагляд за податковими питаннями.

Податковий кодекс України забезпечує збалансованість інтересів держави та платників податків, встановлюючи принципи справедливості, рівності та обов'язковості податків, що сприяє ефективному функціонуванню податкової системи. Зокрема, він деталізує процедури проведення податкових перевірок, визначає механізми взаємодії між платниками та контролюючими органами, що дозволяє уникати неправомірних дій та конфліктів у сфері оподаткування.

Відповідно до пункту 41.1 статті 41 Податкового кодексу України, визначаються функції та правові основи діяльності контролюючих органів. Ці положення чітко окреслюють обов'язки та повноваження таких органів у сфері податкового контролю, а також їхню роль у забезпеченні належного дотримання податкового законодавства. Контролюючі органи, на основі цих норм,

здійснюють нагляд за правильністю нарахування і своєчасністю сплати податків, що є важливим елементом забезпечення податкової дисципліни та стабільного наповнення державного бюджету [30, с.29].

Контролюючі органи, відповідно до податкового законодавства, відіграють важливу роль у забезпеченні податкового нагляду та контролю. Вони здійснюють перевірки платників податків з метою виявлення та запобігання порушенням податкового законодавства. Ці органи мають право проводити аналіз фінансово-господарської діяльності платників податків, оцінюючи їх відповідність вимогам чинного законодавства. Такий нагляд сприяє забезпеченню прозорості та ефективності системи оподаткування, а також належному наповненню державного бюджету.

Окрім контролюючих органів, Податковий кодекс визначає центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної фінансової політики. Цей орган здійснює стратегічне планування у сфері фінансів, розробляє заходи для підтримки економічного розвитку та визначає напрямки державної фінансової політики, що спрямовані на забезпечення стабільності економіки.

Таким чином, Податковий кодекс України не лише регламентує діяльність контролюючих органів у сфері оподаткування, але й закріплює функції центрального органу виконавчої влади, який відіграє ключову роль у формуванні та впровадженні державної фінансової політики, що є основою для досягнення довгострокових економічних цілей держави.

1. Податкове законодавство України охоплює широкий спектр нормативно-правових актів, які регулюють питання оподаткування. Основним документом у цій сфері є Податковий кодекс України, який визначає загальні принципи та правила оподаткування. Важливу роль у формуванні податкової політики також відіграють закони України, що встановлюють окремі аспекти оподаткування та фінансової діяльності. Постанови Кабінету Міністрів України та розпорядження уточнюють і деталізують механізми реалізації податкової політики на рівні виконавчої влади. Додатково, накази органів виконавчої влади

та узагальнюючі податкові консультації спрямовані на роз'яснення податкових норм і надання рекомендацій щодо їх практичного застосування. Окрему категорію складають нормативно-правові акти з питань контролю за правильністю розрахунків (КПР), які регулюють контрольні функції державних органів у сфері оподаткування. Листи податкових органів та судова практика є додатковими джерелами тлумачення і застосування податкових норм на практиці [1].

В табл.1.3. представлено перелік змін в податковому законодавстві України в 2023 році.

Таблиця 1.3

Перелік змін в податковому законодавстві України в 2023 році

Номер і назва закону	Опис змін
<i>1</i>	<i>2</i>
Закон України № 3474-ІХ від 21.11.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків»	Зміни щодо оподаткування банків та інших платників податків.
Закон України № 3453-ІХ від 09.11.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок»	Скасування мораторію на проведення податкових перевірок.
Закон України № 3193-ІХ від 29.06.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо спрощення умов виробництва дистилятів суб'єктами малого підприємництва»	Спрощення умов виробництва дистилятів для суб'єктів малого підприємництва.
Закон України № 3325-ІХ від 10.08.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки діяльності з охорони людського життя на морі відповідно до міжнародних договорів України»	Підтримка діяльності з охорони людського життя на морі відповідно до міжнародних договорів.
Закон України № 3303-ІХ від 09.08.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо розвитку виробництва виноробної продукції та спрощення господарської діяльності малих виробництв виноробної продукції»	Розвиток виробництва виноробної продукції та спрощення діяльності малих виноробних підприємств.
Закон України № 3287-ІХ від 28.07.2023 «Про внесення змін до пункту 32 підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей ввезення на митну територію України товарів для потреб безпеки і оборони»	Особливості ввезення товарів для потреб безпеки і оборони.

Продовження табл.1.3

1	2
Закон України № 3219-IX від 30.06.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану»	Особливості оподаткування у період дії воєнного стану.
Закон України № 3173-IX від 29.06.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України у зв'язку із запровадженням електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах»	Введення електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин для електронних сигарет.
Закон України № 3157-IX від 10.06.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування сум, на які зменшено (прощено) борг фізичної особи в результаті реструктуризації зобов'язання за споживчим кредитом під час воєнного стану»	Оподаткування сум, на які зменшено або прощено борг за споживчими кредитами під час воєнного стану.
Закон України № 3123-IX від 29.05.2023 «Про внесення зміни до підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з ввезення товарів для потреб виробництва та/або ремонту безпілотних систем»	Звільнення від ПДВ на ввезення товарів для виробництва та ремонту безпілотних систем.
Закон України № 3050-IX від 11.04.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно»	Звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухомість за знищене чи пошкоджене майно на територіях бойових дій.

Джерело: побудовано автором

Зміни в податковому законодавстві України, відображені в останніх нормативно-правових актах, демонструють прагнення держави адаптувати фінансову політику до сучасних економічних реалій, викликів війни та потреб суспільства. Основні нововведення спрямовані на оптимізацію податкових зобов'язань, підтримку ключових секторів економіки та створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва. Такі заходи є важливою частиною стратегії збереження економічної стабільності в умовах тривалих соціально-економічних викликів.

Одним із ключових напрямків реформ є підтримка стратегічно важливих галузей, таких як виробництво безпілотних систем, виноробство, а також діяльність, пов'язана з охороною людського життя на морі. Зміни у податковому

кодекси спрямовані на звільнення від податків певних видів діяльності та спрощення податкових процедур для цих галузей. Це підкреслює прагнення уряду стимулювати інновації, модернізацію виробництв та розвиток галузей, що мають стратегічне значення для безпеки та обороноздатності країни.

Особливої уваги заслуговують зміни, що стосуються спрощення умов для малого підприємництва, зокрема у сфері виробництва дистилатів та виноробної продукції. Такі ініціативи покликані стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, сприяючи економічній децентралізації та збільшенню зайнятості в регіонах. Крім того, вони дозволяють підприємствам легше адаптуватися до умов ринку і спрощують ведення господарської діяльності.

Зміни у сфері оподаткування, пов'язані з дією воєнного стану, мають на меті пом'якшення податкового навантаження на підприємства та фізичних осіб. Законодавчі ініціативи передбачають спрощені умови оподаткування, звільнення від певних податків та інші стимули для підтримки бізнесу, який постраждав від військових дій. Це особливо важливо для збереження робочих місць, підтримки споживчого попиту та стабілізації фінансового стану підприємств в умовах кризи.

Особливої ваги набувають зміни, що стосуються впровадження електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин для електронних сигарет. Це крок до посилення контролю за ринком підакцизних товарів, боротьби з контрабандою та підвищення податкової дисципліни. Така ініціатива відповідає міжнародним стандартам та сприяє прозорості ринку, що дозволить збільшити податкові надходження до бюджету.

У цілому, аналіз змін у податковому законодавстві України свідчить про багатовекторну спрямованість реформ, орієнтовану як на підтримку економіки в умовах воєнного стану, так і на стимулювання стратегічних галузей, модернізацію податкового адміністрування та поліпшення умов для ведення підприємницької діяльності. Такий підхід сприяє стабілізації економічної ситуації, підвищенню ефективності фіскальної політики та збереженню фінансової стійкості країни в умовах тривалих соціально-економічних викликів.

1.3. Мінімізації податкові схеми в зарубіжних країнах

В табл.1.4. представлено схеми податкової мінімізації у міжнародній практиці: механізми та правові наслідки.

Таблиця 1.4

Схеми податкової мінімізації у міжнародній практиці: механізми та правові наслідки

№ п.п.	Країна	Схема мінімізації податків	Короткий опис	Юридичні наслідки
1.	Нідерланди	«Dutch Sandwich»	Поєднання ірландської та нідерландської юрисдикцій для передачі доходів через податкові гавані.	Зменшення ефективної ставки податку. Посилений контроль ЄС.
2.	Швейцарія	Преференційні податкові режими	Використання кантонів із низькими податковими ставками для реєстрації компаній.	Преференції переглянуті у 2020 році відповідно до міжнародних стандартів BEPS.
3.	Сінгапур	Стимулювання доходів інтелектуальної власності	Передача прав інтелектуальної власності до Сінгапуру для отримання податкових знижок.	Легально за умов дотримання національних податкових правил.
4.	Кіпр	Низький корпоративний податок	Реєстрація компаній для сплати лише 12,5% корпоративного податку (один із найнижчих у Європі).	Легально за умови відповідності міжнародним нормам.
5.	Гонконг	Використання територіального принципу оподаткування	Доходи, отримані за межами Гонконгу, не оподатковуються.	Легально за умов, що доходи дійсно отримані за кордоном.
6.	Мальта	Податковий кредит на дивіденди	Іноземні компанії отримують 6/7 повернення корпоративного податку, зменшуючи ефективну ставку до 5%.	Легально відповідно до внутрішнього податкового законодавства.
7.	США	«Check-the-box»	Використання класифікації компаній як «незалежних структур» для уникнення подвійного оподаткування.	Легально, але часто критикується через зловживання.

Джерело: складено автором на основі [60-66]

Нідерланди – «Dutch Sandwich». «Сендвіч» – це податкова схема, яка дозволяє міжнародним корпораціям використовувати Нідерланди та інші юрисдикції з низькими податковими ставками, щоб зменшити податкове навантаження. Механізм працює через поєднання ірландської та нідерландської компаній, де доходи передаються через Нідерланди у країни, що є податковими гаванями (наприклад, Бермудські острови). Таким чином, компанії суттєво зменшують сплату податків у країнах з високими ставками, таких як США чи країни ЄС. Ця схема стала об'єктом критики з боку Європейського Союзу та міжнародних організацій, які займаються протидією агресивній податковій оптимізації. Уряд Нідерландів, під тиском суспільства та міжнародної спільноти, вжив заходів для обмеження використання цієї схеми, хоча вона все ще залишалася привабливою для багатьох компаній до недавніх змін податкового законодавства [60].

Швейцарія – Преференційні податкові режими. Швейцарія відома своїми податковими преференціями, які включають спеціальні режими для компаній, зареєстрованих у певних кантонах. Багато міжнародних корпорацій використовували цю можливість, щоб реєструвати штаб-квартири у кантонах із низькими ставками корпоративного податку, таких як Цуг або Женева. Це дозволяло компаніям мінімізувати сплату податків, навіть якщо основна діяльність велася за межами Швейцарії [61].

Однак через впровадження ініціативи BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) Швейцарія була змушена переглянути свої податкові режими. У 2020 році преференційні режими були реформовані для відповідності міжнародним стандартам прозорості, що дещо зменшило привабливість країни як податкової гавані.

Сінгапур – Стимулювання доходів інтелектуальної власності. Сінгапур пропонує вигідні податкові умови для компаній, які зберігають або реєструють права інтелектуальної власності в країні. За цією схемою, доходи від використання патентів, торгових марок або авторських прав обкладаються

зниженими податковими ставками. Така політика спрямована на стимулювання інновацій і технологічного розвитку в країні. Вигідні умови для інтелектуальної власності роблять Сінгапур популярним місцем для міжнародних корпорацій, які прагнуть мінімізувати податки, пов'язані з доходами від нематеріальних активів. Проте країна зобов'язалася дотримуватися міжнародних стандартів прозорості, що дозволяє їй балансувати між привабливістю для бізнесу та відповідністю глобальним вимогам [62].

Кіпр – Низький корпоративний податок. Кіпр є однією з країн Європейського Союзу, яка пропонує одну з найнижчих ставок корпоративного податку – лише 12,5%. Ця ставка приваблює багато компаній, які реєструють свій бізнес на Кіпрі, навіть якщо їхня основна діяльність здійснюється в інших країнах. Крім того, Кіпр має угоди про уникнення подвійного оподаткування з багатьма країнами, що дозволяє оптимізувати фінансові потоки. Це законний спосіб мінімізації податків, однак кіпрський уряд стикається з тиском від міжнародної спільноти через можливість використання країни для агресивного податкового планування. У зв'язку з цим Кіпр поступово адаптує своє законодавство до стандартів ОЕСР та ЄС [63].

Гонконг – Використання територіального принципу оподаткування. Гонконг застосовує територіальний принцип оподаткування, згідно з яким доходи, отримані за межами Гонконгу, не оподатковуються. Ця система є дуже привабливою для компаній, що займаються міжнародною торгівлею або фінансовими операціями. Підприємства можуть зберігати доходи від офшорної діяльності без сплати податків у Гонконзі. Попри законність такої схеми, Гонконг постійно піддається критиці з боку інших країн за створення сприятливих умов для податкової оптимізації. Водночас уряд Гонконгу зобов'язується підтримувати прозорість своєї податкової системи, зберігаючи її конкурентоспроможність [64].

Мальта – Податковий кредит на дивіденд. Мальта має унікальну податкову систему, яка дозволяє іноземним компаніям отримувати податковий кредит на дивіденди. Компанії, які сплачують корпоративний податок у розмірі 35%, можуть отримати повернення до 6/7 цієї суми, зменшуючи ефективну ставку

податку до 5%. Це робить країну привабливою для компаній, що займаються міжнародними фінансами та інвестиціями. Цей механізм відповідає вимогам ЄС, однак викликає занепокоєння через ризик використання Мальти для податкової оптимізації. Незважаючи на це, країна підтримує співпрацю з міжнародними організаціями, демонструючи готовність до прозорості [65].

США – «Check-the-box». Схема «Check-the-box» дозволяє компаніям у США вибирати, як вони будуть оподатковуватися, заповнюючи відповідну форму. Наприклад, компанія може класифікувати себе як партнерство, що дозволяє уникнути подвійного оподаткування. Ця гнучкість у виборі статусу робить «Check-the-box» потужним інструментом для податкового планування. Хоча цей механізм є легальним, він часто критикується за можливість зловживань, особливо у міжнародних операціях. «Check-the-box» дозволяє багатонаціональним корпораціям мінімізувати податкові зобов'язання через складні структури дочірніх компаній у низькоподаткових юрисдикціях [66].

Податкові мінімізаційні схеми, які активно застосовуються у різних країнах світу, є важливим елементом фінансових стратегій міжнародних корпорацій, спрямованих на зниження податкового навантаження. Використання таких механізмів, як «Dutch Sandwich» у Нідерландах, преференційні режими у Швейцарії чи «Check-the-box» у США, базується на особливостях податкового законодавства відповідних юрисдикцій, що дозволяє компаніям легально оптимізувати свої витрати. Однак, попри законність, ці схеми часто стають об'єктом критики з боку міжнародної спільноти через ризики втрати податкових доходів країнами, де ці компанії фактично здійснюють свою діяльність. У відповідь на виклики, пов'язані з агресивним податковим плануванням, міжнародні ініціативи, такі як BEPS, стимулюють країни до реформування податкових систем задля забезпечення прозорості, справедливості та рівних умов для всіх учасників глобального ринку. Таким чином, податкові схеми залишаються інструментом, що балансує між фінансовими інтересами бізнесу та зростаючими вимогами до відповідності міжнародним стандартам.

Висновки до першого розділу

Отже, мінімізація оподаткування є легітимним процесом, спрямованим на оптимізацію податкових зобов'язань підприємств та фізичних осіб шляхом використання наданих законодавством можливостей. Вона передбачає ретельне планування та індивідуальний підхід до кожного суб'єкта господарювання з урахуванням специфіки його діяльності, що дозволяє зменшити податкове навантаження до мінімально допустимого рівня без порушення закону. Основними ознаками мінімізації є легальність дій, орієнтація на оптимізацію, а не ухилення від податків, та постійний моніторинг змін у податковому законодавстві, що забезпечує актуальність і правомірність застосовуваних схем. Це робить мінімізацію важливим інструментом податкового планування, який дозволяє підвищити фінансову стійкість підприємства, зберігаючи відповідність нормам права.

Організаційно-правове забезпечення державного управління у сфері оподаткування є ключовим елементом, що забезпечує ефективне функціонування податкової системи країни. Воно включає комплекс правових актів і нормативних документів, які регулюють діяльність органів державної влади в галузі оподаткування, їх взаємодію з платниками податків, а також процеси адміністрування та контролю за дотриманням податкового законодавства. Відповідно до чинного податкового законодавства, державні органи, такі як Державна податкова служба здійснює координацію та нагляд за правильністю нарахування і сплати податків, що сприяє наповненню державного бюджету та соціальних фондів. Організаційно-правові механізми забезпечують формування прозорих, справедливих та зрозумілих правил для суб'єктів господарювання і громадян, що є важливим для збереження фінансової стабільності держави та забезпечення соціальної рівності. Крім того, нормативно-правова база постійно оновлюється з урахуванням сучасних викликів, що дозволяє адаптувати податкову систему до змін у внутрішньоекономічних умовах та міжнародних стандартах, підвищуючи ефективність управління податковою сферою та сприяючи економічному зростанню країни.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз податкових надходжень в Держаний бюджет України

Податкові надходження є основою формування доходів державного бюджету, забезпечуючи фінансові ресурси для реалізації державних функцій та програм. Ефективність податкової системи визначає рівень наповнення бюджету та стабільність фінансової системи держави. Важливим є не лише загальний обсяг податкових надходжень, але й їхня структура, що відображає стан економіки, рівень доходів населення, динаміку споживання, а також ступінь розвитку внутрішнього ринку та міжнародної торгівлі. Аналіз податкових надходжень дозволяє оцінити ефективність заходів податкової політики, їхній вплив на економічний розвиток країни та визначити подальші напрямки вдосконалення фіскальної системи.

Податкові надходження є також індикатором стабільності економіки, адже їхня динаміка відображає загальний стан економічної активності, рівень інвестицій та споживання. Стабільне зростання податкових надходжень свідчить про ефективну роботу економіки та податкових органів, тоді як скорочення цих показників може бути сигналом економічних проблем або недостатньо ефективного адміністрування податків. У цьому контексті важливо аналізувати не тільки абсолютні показники податкових надходжень, але й їхній розподіл за категоріями податків та оцінювати вплив кожної категорії на загальний рівень бюджетних доходів.

В табл.2.1. представлено динаміку податкових надходжень в Державний бюджет України за 2019-2023 роки.

Таблиця 2.1

**Динаміка податкових надходжень в Державний бюджет України за
2019-2023 роки, млрд.грн.**

№ п.п.	Показник	Роки					Абсолютне відхилення (+,-)		Темп приросту, %	
		2019	2020	2021	2022	2023	2023/ 2019	2023/ 2022	2023/ 2019	2023/ 2022
1.	Податкові надходження разом:	799,78	851,12	1107,09	949,76	1203,54	403,77	253,78	50,49	26,72
2.	Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	217,04	225,98	285,31	265,48	350,78	133,74	85,30	61,62	32,13
3.	Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	46,75	52,48	80,75	85,37	60,33	13,58	-25,04	29,05	-29,33
4.	Внутрішні податки на товари та послуги	502,05	538,90	698,94	569,35	748,14	246,10	178,79	49,02	31,40
5.	Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	30,09	30,46	38,18	26,25	40,56	10,47	14,31	34,81	54,54
6.	Інші податки та збори	3,86	3,31	3,92	3,32	3,73	-0,12	0,41	-3,21	12,30
7.	Разом дохід до державного бюджету	998,28	1076,02	1296,85	1787,40	2672,00	1673,72	884,60	167,66	49,49
8.	Частка податкових надходжень в державному бюджеті, %	80,12	79,10	85,37	53,14	45,04	x	x	x	x

Джерело: побудовано і розраховано автором згідно даних Мінфін

На рис.2.1. представлено динаміку податкових надходжень в Державний бюджет України за 2019-2023 роки.

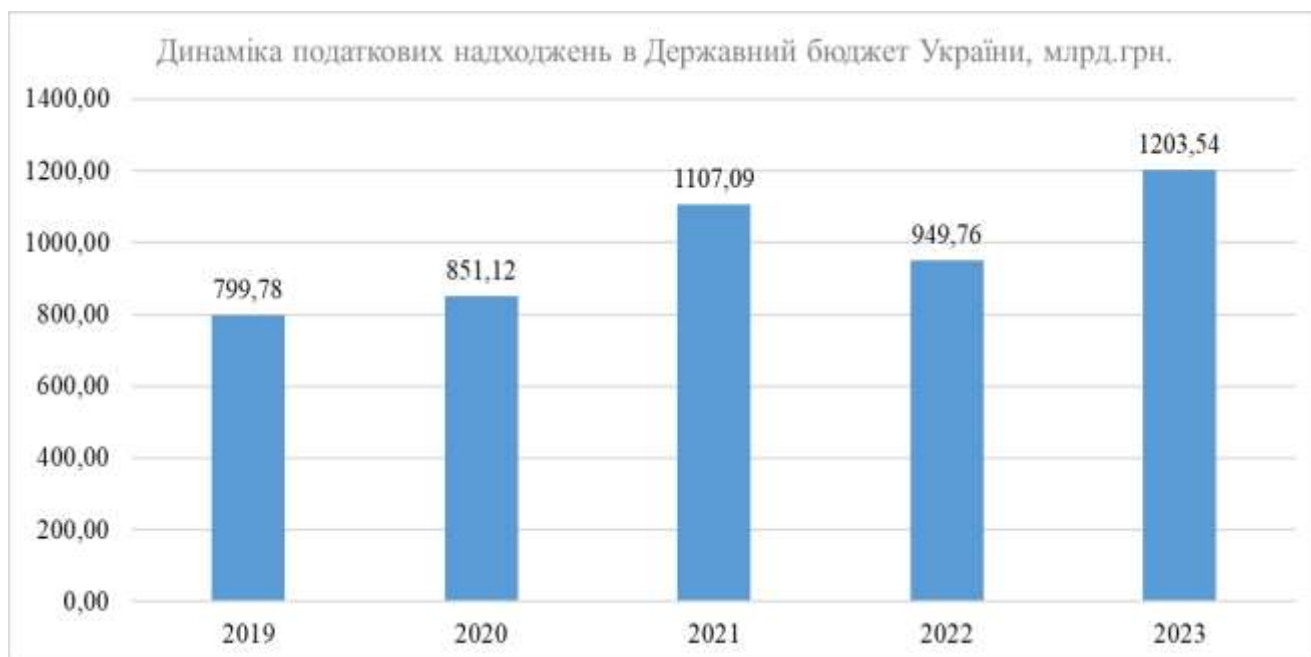

Рис.2.1. Динаміка податкових надходжень в Державний бюджет України за 2019-2023 роки, млрд.грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфін

Аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України за період 2019-2023 років відображає суттєві зміни в обсягах і структурі податкових платежів, що є результатом як внутрішньо-економічних процесів, так і зовнішніх чинників. Загальний обсяг податкових надходжень показав стабільне збільшення, що свідчить про поліпшення адміністрування податків, ефективніше функціонування податкових органів, а також розширення податкової бази. Позитивна динаміка є ознакою того, що держава вживає дієвих заходів для покращення податкового законодавства, зокрема шляхом спрощення процедур оподаткування, удосконалення електронних систем адміністрування та контролю за сплатою податків.

У 2023 році податкові надходження склали 1203,54 млрд грн, що демонструє значне зростання порівняно з 2019 роком. Таке зростання підкреслює адаптацію податкової системи до нових економічних умов, викликаних зовнішніми факторами, такими як глобальна економічна нестабільність, пандемія COVID-19, а також воєнні дії, які значно вплинули на економічне

середовище країни. Незважаючи на ці виклики, податкова система продемонструвала свою гнучкість і стійкість, дозволяючи забезпечувати стабільне наповнення державного бюджету. Це свідчить про те, що державі вдалося не лише зберегти ефективність функціонування економіки, але й вжити заходів, які сприяли податковій адаптації в умовах кризи.

На рис.2.2. представлено структуру податкових надходжень в Державний бюджет України за 2023 рік.

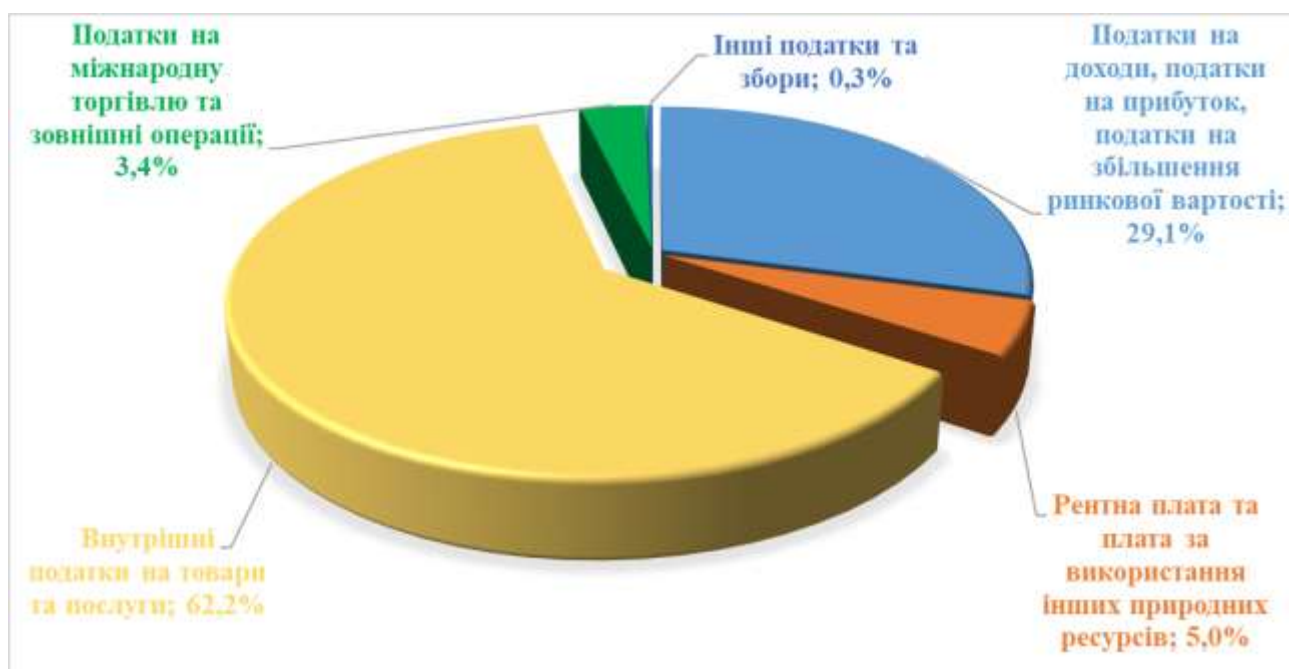

Рис.2.2. Структура податкових надходжень в Державний бюджет України за 2023 рік, %

Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфін

Аналіз структури податкових надходжень до Державного бюджету України за 2023 рік показує, що найбільшу частку займають внутрішні податки на товари та послуги, які становлять 62,2% від загальної суми податкових надходжень. Це свідчить про високу залежність бюджету від внутрішнього споживчого ринку та торгівлі. Така домінуюча роль податків на внутрішні товари та послуги може бути зумовлена активним розвитком сектора роздрібної торгівлі, послуг та споживання в країні, що є важливим джерелом стабільних надходжень до бюджету.

Найбільший внесок цієї категорії податків підкреслює важливість підтримки внутрішнього ринку через сприяння економічній активності та стимулювання споживчого попиту. Водночас така значна частка внутрішніх податків свідчить про певну вразливість державних фінансів до коливань у споживчому секторі, оскільки будь-які зовнішні або внутрішні шоки, що впливають на споживання, можуть суттєво зменшити обсяги надходжень до бюджету.

Внутрішні податки на товари та послуги, які є значним джерелом доходів, демонструють стійке збільшення протягом усього аналізованого періоду. Збільшення надходжень у 2023 році порівняно з 2019 роком свідчить про зростання споживання та підвищення рівня податкової дисципліни. Приріст у 2023 році порівняно з 2022 роком також є позитивним показником, що свідчить про відновлення економічної активності після зовнішніх потрясінь.

На рис.2.3. представлено структуру внутрішніх податків на товари та послуги за 2023 рік.

Рис.2.3. Структура внутрішніх податків на товари та послуги за 2023 рік,%
Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфін

Аналіз структури внутрішніх податків на товари та послуги в 2023 році показує, що найбільшу частку в цій категорії займає податок на додану вартість з

імпортних товарів, який становить 48,9%. Це свідчить про значну роль імпортних операцій у формуванні податкових надходжень, що підкреслює важливість міжнародної торгівлі для економіки України. Високий рівень оподаткування імпортних товарів є ключовим джерелом надходжень до державного бюджету та відображає залежність країни від імпорту. Податок на додану вартість з вітчизняних товарів також займає суттєву частку в структурі внутрішніх податків, становлячи 28,7%. Це вказує на активний внутрішній ринок і важливість підтримки національного виробництва. Висока частка ПДВ з вітчизняних товарів демонструє стабільність споживчого ринку та ефективність механізмів відшкодування ПДВ, що стимулює підприємства до активної економічної діяльності. Що стосується акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів, він становить 12,4%, тоді як акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів складає 10,0%. Це свідчить про те, що виробництво та споживання підакцизних товарів, таких як алкоголь, тютюн та паливо, є важливим джерелом податкових надходжень як для внутрішнього ринку, так і через імпорт. Акцизний податок є ефективним інструментом для регулювання споживання таких товарів і формування доходів бюджету. Отже, структура внутрішніх податків на товари та послуги вказує на домінування ПДВ, особливо з імпортних товарів, як основного джерела податкових надходжень, що підкреслює важливість як міжнародної торгівлі, так і національного споживчого ринку для стабільного наповнення бюджету.

Значно меншою є частка податків на доходи, податків на прибуток та податків на збільшення ринкової вартості, які займають 29,1%. Це вказує на важливість оподаткування доходів та прибутку, однак вони не відіграють такої визначальної ролі, як податки на товари та послуги. Така структура може вказувати на необхідність подальшої оптимізації механізмів оподаткування доходів та прибутку для більш збалансованого наповнення бюджету.

Упродовж аналізованого періоду цей показник продемонстрував стійке збільшення, зокрема у 2023 році порівняно з 2019 роком. Це свідчить про підвищення ефективності оподаткування доходів та прибутків, а також про

зростання ринкових цін на активи. Крім того, позитивна динаміка в 2023 році у порівнянні з 2022 роком свідчить про стабільність у цій сфері оподаткування.

Значними змінами характеризується категорія рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів, їх частка складає в 2023 році 5%. Попри збільшення надходжень у порівнянні з 2019 роком, у 2023 році спостерігається їх зменшення в порівнянні з 2022 роком. Це може бути результатом зменшення видобутку природних ресурсів або обмежень, пов'язаних з воєнними діями, що вплинуло на зниження податкових надходжень у цій категорії.

Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції також демонструють зростання протягом аналізованого періоду, зокрема у 2023 році порівняно з 2019 роком. Це свідчить про стабільність міжнародної торгівлі, попри зовнішні виклики, та відновлення експортно-імпоротної діяльності. Збільшення у 2023 році порівняно з попереднім роком також свідчить про адаптацію підприємств до нових умов і відновлення логістичних ланцюгів.

Що стосується інших податків та зборів, то тут спостерігається незначна зміна. Незважаючи на незначне зменшення в порівнянні з 2019 роком, загалом цей показник залишається стабільним і не має суттєвого впливу на загальний обсяг податкових надходжень, а частка даних видів податків в податкових надходженнях до Державного бюджету України складає 0,3% в 2023 році.

Таким чином, структура податкових надходжень демонструє значну залежність бюджету від внутрішнього споживання, що, з одного боку, забезпечує стабільні надходження, але з іншого – вказує на потребу диверсифікації джерел податкових доходів задля зменшення ризиків, пов'язаних із можливими коливаннями на внутрішньому ринку.

Загальний дохід державного бюджету значно зріс протягом аналізованого періоду. У 2023 році цей показник досяг 2672,00 млрд грн, що є результатом значного збільшення надходжень від податків та інших джерел фінансування. Однак, частка податкових надходжень у загальному бюджеті зменшилася, що

може свідчити про збільшення ролі інших джерел надходжень, таких як зовнішні запозичення.

Отже, аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України за 2019-2023 роки демонструє стійке збільшення податкових надходжень, незважаючи на значні зовнішні виклики, серед яких ключовим є війна та пов'язані з нею економічні та соціальні потрясіння. Ця тенденція свідчить про підвищення ефективності податкового адміністрування, що стало можливим завдяки удосконаленню правових механізмів, а також запровадженню нових інструментів для боротьби з ухиленням від оподаткування. Зростання податкових надходжень, навіть у складних умовах воєнного стану, свідчить про гнучкість та адаптивність податкової системи до поточних викликів, що є важливим чинником у забезпеченні стабільності бюджету.

Збільшення податкових надходжень можна також розглядати як результат активної політики держави щодо розширення податкової бази та стимулювання економічної активності в ключових секторах. Важливим фактором стало поліпшення податкової дисципліни серед платників, що підкріплюється як удосконаленням адміністративних процедур, так і впровадженням сучасних технологій контролю за сплатою податків. Це підкреслює здатність держави не лише збільшувати обсяг податкових надходжень, але й забезпечувати їхню стабільність у довгостроковій перспективі.

Коливання в окремих категоріях, таких як рентні платежі або податки на використання природних ресурсів, можуть бути пояснені зниженням видобутку ресурсів через воєнні дії та руйнування інфраструктури. Водночас стійке зростання надходжень від податків на доходи, товари та послуги свідчить про поступове відновлення економічної активності, що сприяє збільшенню споживання і, відповідно, податкових зборів у цих сферах. Збільшення надходжень від міжнародної торгівлі також підкреслює важливість зовнішньоекономічних операцій для наповнення бюджету.

Зменшення частки податкових надходжень у загальній структурі доходів бюджету може свідчити про збільшення ролі інших джерел фінансування, таких

як міжнародні гранти або запозичення, що дозволяє державі підтримувати економічну стійкість в умовах війни. Це також вказує на важливість диверсифікації джерел бюджетних надходжень для зменшення залежності від одних лише податкових надходжень у складних економічних умовах.

У цілому, зростання податкових надходжень у період з 2019 до 2023 років свідчить про ефективність державної політики у сфері оподаткування, яка орієнтована на стабільність бюджетної системи навіть в умовах кризових ситуацій. Важливу роль у цьому процесі відіграє оптимізація податкових процедур, посилення контролю за дотриманням податкового законодавства та впровадження інновацій у сфері податкового адміністрування. Це дозволяє державі не лише зберігати фінансову стабільність, але й забезпечувати ресурси для фінансування ключових напрямків розвитку та підтримки суспільних потреб, що є основою для забезпечення стійкості економіки у довгостроковій перспективі.

2.2. Оцінка ефективності державного управління сферою оподаткування в Україні

Оцінка ефективності державного управління у сфері оподаткування в Україні є складним і багатогранним процесом, що потребує всебічного та системного аналізу. Важливою складовою цього аналізу є впровадження міжнародних ініціатив, зокрема Плану дій щодо протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутків з-під оподаткування (BEPS). Імплементация положень цього плану відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості податкової системи, посиленні боротьби з агресивним податковим плануванням і запобіганні втрат державного бюджету через транснаціональні операції. Успішна реалізація заходів BEPS сприяє підвищенню рівня фіскальної стабільності та інтеграції України в міжнародну систему податкових стандартів.

Міністерство фінансів України спільно з Національним банком України представляють проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу

України з метою імплементації Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування» (BEPS), що є важливим кроком на шляху до реформування податкової системи України. Цей законопроект спрямований на підвищення фінансової стабільності держави, особливо в умовах лібералізації руху капіталу. Головна мета полягає в тому, щоб забезпечити ефективне податкове регулювання, запровадити сучасні міжнародні стандарти прозорості ведення бізнесу та протидіяти поширеним схемам ухилення від оподаткування.

Процес імплементації Плану дій BEPS в Україні розпочався у 2016 році як частина глобальної ініціативи боротьби з розмиванням бази оподаткування і переміщенням прибутків до низькоподаткових юрисдикцій. Ця ініціатива ОЕСР є відповіддю на виклики глобалізації та цифровізації економіки, які уможливають транснаціональним корпораціям використовувати податкові лазівки і зменшувати свої податкові зобов'язання в країнах, де вони ведуть основну діяльність. Приєднання України до Програми розширеного співробітництва в рамках Плану дій BEPS у січні 2017 року стало важливим кроком для інтеграції у міжнародну систему податкових стандартів та забезпечення справедливості податкового режиму.

Розробка законопроекту була організована за участі міжнародних експертів, представників Міністерства фінансів, Національного банку України та інших державних органів. Під керівництвом робочої групи, очолюваної Головою Комітету Верховної Ради з питань податкової та митної політики Ніною Южаніною, з 2016 року велась активна робота над удосконаленням положень податкового законодавства. Значну роль у формуванні проекту закону відіграли рекомендації експертів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Світового банку, які надали свої висновки щодо необхідних змін для приведення податкової системи України у відповідність до міжнародних стандартів.

В табл.2.2. представлено впровадження ключових заходів BEPS в Україні.

Таблиця 2.2

Впровадження ключових заходів BEPS в Україні

Номер дії BEPS	Назва дії	Стислий опис та реалізація в Україні
Дія 3	Контрольовані іноземні компанії (CFC Rules)	Введено правила щодо звітування іноземних компаній, контрольованих резидентами України, щоб запобігти переносу прибутків до юрисдикцій з низьким рівнем оподаткування.
Дія 5	Шкідлива податкова практика	Застосування стандартів BEPS для запобігання шкідливим податковим практикам, включаючи використання преференційних режимів оподаткування, та здійснення міжнародного моніторингу.
Дія 6	Запобігання зловживанню податковими угодами	Впровадження спеціальних правил для боротьби із зловживанням податковими угодами та забезпечення того, що угоди використовуються за призначенням для уникнення подвійного оподаткування, а не для зловживання податковими режимами.
Дія 7	Запобігання штучному уникненню статусу постійного представництва	Удосконалено визначення постійного представництва з метою запобігання штучному уникненню оподаткування за допомогою створення фіктивних структур.
Дія 8	Нематеріальні активи (Intangibles)	Посилено контроль за належним розподілом прибутку від нематеріальних активів, зокрема через трансфертне ціноутворення, щоб запобігти переносу прибутку до юрисдикцій з низькими податками.
Дія 9	Ризики та капітал	Встановлені правила, які перешкоджають переносу прибутків через прийняття договірних ризиків або надання капіталу, що запобігає уникненню оподаткування без фактичної економічної діяльності.
Дія 13	Звітування по країнах (Country-by-Country Reporting)	Запроваджено вимогу до багатонаціональних компаній подавати звіти з даними про їхню економічну діяльність у кожній країні, щоб покращити прозорість транснаціональних операцій і оцінювати ризики BEPS.
Дія 14	Процедура взаємної згоди	Удосконалено механізм вирішення податкових спорів між різними юрисдикціями з метою підвищення ефективності та своєчасності у врегулюванні спорів щодо подвійного оподаткування, забезпечуючи відповідність міжнародним стандартам.

Джерело: складено автором на основі [30]

Україна активно впроваджує ключові дії Плану BEPS, що спрямовані на боротьбу з податковими ухиленнями та забезпечення прозорості бізнесу. Впровадження правил щодо контрольованих іноземних компаній, вдосконалення процедур взаємної згоди та встановлення стандартів звітування за країнами

значно підвищують ефективність податкового контролю. Зусилля також зосереджені на запобіганні штучному уникненню статусу постійного представництва і контролі за нематеріальними активами, що зміцнює прозорість у транснаціональних операціях і зменшує ризики податкових зловживань.

Застосування мінімізаційних схем оподаткування в Україні несе суттєві ризики для державного бюджету, оскільки використання цих схем може зменшувати податкові надходження. Мінімізаційні практики, якщо їх не контролювати належним чином, сприяють агресивному податковому плануванню, що підриває ефективність податкової системи. Це вимагає посилення контролю за використанням таких схем та вдосконалення податкового адміністрування для забезпечення прозорості і справедливості.

В табл. 2.3 представлено ризики, які можуть виникнути при застосуванні мінімізаційних схем в Україні.

Таблиця 2.3

Ризики, які можуть виникнути при застосуванні мінімізаційних схем в Україні

Категорія ризиків	Опис ризику
1. Юридичні ризики	
1.1. Перекваліфікація операцій	податкові органи можуть визнати операції штучними, що призведе до донарахування податків, пені та штрафів.
1.2. Кримінальна відповідальність	у разі виявлення ухилення від сплати податків, керівники компанії можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності.
1.3. Репутаційні втрати	податкові порушення можуть негативно вплинути на репутацію компанії, що ускладнить співпрацю з клієнтами та партнерами.
2. Фінансові ризики	
2.1. Значні штрафи	порушення податкового законодавства призводять до значних фінансових санкцій, що можуть негативно вплинути на фінансовий стан компанії.
2.2. Пеня	нараховується пеня за несвоєчасну сплату податків, що збільшує загальний розмір фінансових втрат.
2.3. Блокування рахунків	податкові органи можуть заблокувати банківські рахунки компанії у випадку виявлення серйозних податкових порушень.
4. Інші ризики	
4.1. Зміна податкового законодавства	постійні зміни в законодавстві можуть зробити мінімізаційні схеми неефективними.
4.2. Судові розгляди	оскарження рішень податкових органів у судах може бути тривалим та дорогавартісним для компанії.

Джерело: побудовано автором

Аналіз ризиків застосування мінімізаційних схем оподаткування в Україні свідчить про високий рівень розвитку державних інструментів контролю та управління у цій сфері. По-перше, юридичні ризики, такі як можливість перекваліфікації операцій, вказують на те, що держава активно відстежує можливі спроби ухилення від податків через штучні операції. Це підкреслює здатність податкових органів застосовувати дієві механізми для виявлення та запобігання подібним порушенням. Важливим є те, що юридичні наслідки можуть бути як адміністративними, так і кримінальними, що посилює відповідальність платників податків і гарантує виконання вимог законодавства.

Фінансові ризики, які виникають при застосуванні мінімізаційних схем, зокрема штрафи та пені, є основними інструментами впливу на недобросовісних платників. Система штрафів демонструє, що держава має жорсткий, але прозорий механізм для забезпечення сплати податків, що не лише дисциплінує суб'єктів господарювання, але й забезпечує стабільні податкові надходження до бюджету. Блокування рахунків є ефективним засобом впливу, що змушує компанії оперативно врегулювати свої зобов'язання перед державою.

Інші ризики, такі як постійні зміни податкового законодавства, свідчать про здатність держави реагувати на нові виклики в економіці та адаптувати податкові норми до нових реалій. Це дозволяє утримувати високий рівень податкового адміністрування і гарантувати, що мінімізаційні схеми не отримають постійного характеру в умовах мінливого правового поля. Судові розгляди щодо податкових порушень також є важливою складовою державного управління, оскільки дозволяють забезпечити законність і справедливість у взаємодії між державою та платниками податків.

Аналіз ризиків мінімізаційних схем оподаткування в Україні показує наявність ефективних інструментів для контролю, таких як юридичні та фінансові санкції, гнучкість у правовому регулюванні та можливість блокування рахунків. Однак, незважаючи на досягнуті результати, податкова система потребує подальшого вдосконалення. Це стосується більш точного регулювання мінімізаційних схем, підвищення прозорості та автоматизації процесів, що

дозволить зробити її більш стійкою до нових викликів та підвищить загальну ефективність адміністрування податків у країні.

2.3. Мінімізаційні податкові схеми в Україні

Мінімізація податків в Україні є важливою та актуальною темою для багатьох підприємств і фізичних осіб, які прагнуть раціонально зменшити свої податкові зобов'язання. Незважаючи на те, що термін «мінімізація» часто має позитивний зміст, його правильне розуміння є надзвичайно важливим. Мінімізація повинна відбуватися виключно в рамках чинного законодавства, що дозволяє скористатися податковими пільгами та іншими інструментами для зменшення податкового тягара. Однак варто пам'ятати, що межа між законною оптимізацією податків та незаконним ухиленням є досить тонкою, і недотримання законодавчих норм може призвести до серйозних правових наслідків.

В табл. 2.2. представлено мінімізаційні податкові схеми в Україні.

Таблиця 2.2

Мінімізаційні податкові схеми в Україні

№ п.п	Система оподаткування	Опис
1.	Спрощення системи оподаткування для ФОП	багато підприємців обирають спрощену систему через менші ставки податків. Проте перевищення лімітів змушує переходити на загальну систему, що збільшує податкове навантаження.
2.	Використання податкових пільг	законодавство надає пільги для певних категорій платників податків або видів діяльності. Неправильне застосування пільг може спричинити податкові ризики.
3.	Трансфертне ціноутворення	для міжнародних компаній важливим є правильне встановлення цін між пов'язаними особами. Помилки у трансфертному ціноутворенні можуть призвести до донарахування податків.
4.	Оптимізація витрат	законні витрати підприємства зменшують оподатковуваний дохід, проте надмірні або необґрунтовані витрати можуть викликати підозри податкових органів.
5.	Використання офшорних компаній	використання офшорних компаній повинно бути обґрунтованим і відповідати вимогам законодавства, інакше виникають ризики юридичної відповідальності.

Джерело: складено автором

Спрощена система оподаткування для фізичних осіб-підприємців (ФОП) є однією з найбільш популярних форм оподаткування в Україні. Її основною перевагою є можливість значного зменшення податкового навантаження за рахунок нижчих ставок податків та спрощеного адміністрування. Для багатьох підприємців ця система є привабливою через спрощену звітність та мінімізацію податкових зобов'язань. Підприємці, які обирають спрощену систему, звільняються від податку на прибуток та інших складних податкових зобов'язань, що робить ведення бізнесу більш передбачуваним і фінансово вигідним.

Однак, спрощена система має обмеження, зокрема щодо обсягів доходу, кількості працівників та видів діяльності, що можуть підпадати під таку систему оподаткування. Перевищення встановлених законом лімітів доходу чи інших критеріїв автоматично переводить підприємця на загальну систему оподаткування. Це може призвести до різкого збільшення податкових зобов'язань, оскільки на загальній системі підприємці зобов'язані сплачувати податок на прибуток, податок на додану вартість (ПДВ) та інші види податків. Для багатьох це може стати суттєвим фінансовим навантаженням, що вплине на їхню рентабельність та здатність продовжувати діяльність у тому ж обсязі.

Таким чином, хоча спрощена система оподаткування пропонує значні переваги, підприємці мають ретельно планувати свою діяльність і стежити за досягненням граничних показників доходу. В іншому випадку вони можуть опинитися в ситуації, коли вимушені перейти на загальну систему, що значно збільшить їхнє податкове навантаження. Цей аспект підкреслює важливість розуміння податкового законодавства та необхідності своєчасної адаптації бізнес-моделі для уникнення небажаних фінансових наслідків.

Використання податкових пільг є важливим елементом податкового планування для багатьох підприємств і фізичних осіб. Податкове законодавство України передбачає низку пільг, спрямованих на підтримку окремих категорій платників податків або стимулювання певних видів діяльності. Наприклад, це можуть бути пільги для підприємств, які працюють у пріоритетних галузях економіки, таких як аграрний сектор, ІТ-сфера або енергетика. Також пільги

часто застосовуються до підприємств, що займаються експортною діяльністю або інноваційними проєктами. Основною метою податкових пільг є стимулювання економічної активності, залучення інвестицій та підтримка окремих секторів економіки, що сприяє загальному розвитку країни.

Однак неправильне або неадекватне використання податкових пільг може призвести до серйозних податкових ризиків. Це може бути як результатом незнання законодавчих норм, так і свідомого маніпулювання податковими зобов'язаннями. Неправильне застосування пільг може спричинити донарахування податків, штрафи та інші фінансові санкції з боку податкових органів. Крім того, деякі підприємства можуть спробувати використовувати пільги для зменшення своїх податкових зобов'язань, не маючи на це належних підстав, що може розглядатися як ухилення від сплати податків і мати серйозні юридичні наслідки.

Тому використання податкових пільг вимагає ретельного аналізу та відповідності чинним законодавчим вимогам. Підприємства повинні не тільки дотримуватися умов для отримання пільг, але й мати повну прозорість у своїй податковій звітності. Правильне застосування пільг може стати вагомою перевагою для підприємства, дозволяючи йому оптимізувати податкове навантаження, тоді як неправильне застосування створює ризики фінансових втрат і юридичних проблем.

Трансфертне ціноутворення є важливим аспектом податкового планування для міжнародних компаній, що здійснюють операції між пов'язаними особами. Цей механізм визначає ціни на товари, послуги та інші активи, що передаються між пов'язаними компаніями, які знаходяться у різних юрисдикціях. Метою трансфертного ціноутворення є забезпечення справедливих і ринково орієнтованих цін у таких операціях, щоб уникнути штучного перерозподілу прибутків до юрисдикцій з низьким рівнем оподаткування. З огляду на глобалізацію бізнесу, контроль за трансфертними цінами є важливим інструментом для забезпечення прозорості міжнародних фінансових потоків і запобігання ухиленню від сплати податків.

Неправильне встановлення трансфертних цін може призвести до значних податкових ризиків для компаній. Якщо ціни на товари чи послуги, що передаються між пов'язаними особами, не відповідають ринковим умовам, податкові органи можуть вважати, що компанія неправильно визначила податкові зобов'язання. Це може призвести до донарахування податків, застосування штрафних санкцій та необхідності проведення додаткових аудитів. Зокрема, така ситуація може виникнути, коли компанії штучно занижують ціни на експортні операції або завищують ціни на імпорт, щоб знизити оподатковуваний прибуток у країнах з високими податковими ставками.

Для уникнення таких ризиків міжнародні компанії повинні дотримуватися правил трансфертного ціноутворення, встановлених національним законодавством і міжнародними стандартами, зокрема вимог Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Це включає ведення детальної документації, що підтверджує відповідність встановлених цін ринковим умовам, та проведення регулярного аналізу для виявлення можливих відхилень. Відповідне трансфертне ціноутворення є не лише вимогою для забезпечення дотримання податкового законодавства, але й інструментом, що сприяє прозорості операцій та мінімізації податкових ризиків у міжнародному бізнесі.

Використання офшорних компаній є поширеною практикою в міжнародному бізнесі, яка дозволяє підприємствам оптимізувати свою податкову структуру, отримати доступ до фінансових ресурсів у різних юрисдикціях та спростити управління активами. Офшорні компанії можуть використовуватися для зниження податкового навантаження через переваги, які надають певні офшорні зони, такі як низькі податкові ставки або відсутність податків на прибуток, дивіденди або капітал. Водночас, легітимне використання таких структур повинно відповідати вимогам законодавства країни резиденції та міжнародним стандартам прозорості.

Однак, використання офшорних компаній може супроводжуватися значними юридичними ризиками, якщо не дотримуватися встановлених

законодавчих норм. Недостатня прозорість операцій, приховування реальних бенефіціарів або неправомірне використання офшорних структур для ухилення від сплати податків може призвести до серйозних наслідків. Зокрема, податкові органи можуть визнати такі дії незаконними та застосувати штрафні санкції, донарахування податків або навіть ініціювати кримінальні провадження. В умовах посилення міжнародної співпраці у сфері боротьби з ухиленням від оподаткування та введення стандартів автоматичного обміну податковою інформацією між країнами, ризики використання офшорів без належного обґрунтування зростають.

З огляду на це, компанії повинні забезпечувати прозорість своїх офшорних операцій та дотримання вимог законодавства, щоб уникнути податкових ризиків. Важливим аспектом є ведення відповідної документації та звітності, яка підтверджує правомірність використання офшорних структур та відповідність їхньої діяльності встановленим нормам. Використання офшорів може бути легітимним інструментом податкового планування, але тільки в разі повного дотримання правових вимог та забезпечення прозорості фінансових операцій.

Отже, мінімізаційні податкові схеми в Україні охоплюють різноманітні підходи до оптимізації податкових зобов'язань, що дозволяють підприємствам та фізичним особам зменшувати податкове навантаження у межах законодавства. Спрощена система оподаткування для фізичних осіб-підприємців (ФОП) є популярною через менші ставки податків, проте підприємці мають стежити за дотриманням лімітів, аби не перейти на загальну систему, що значно збільшує податкові витрати. Використання податкових пільг надає можливість отримати певні фінансові переваги, однак неправильне застосування пільг несе податкові ризики. Для міжнародних компаній особливо важливим є правильне трансфертне ціноутворення для уникнення донарахування податків у випадку невідповідності ринковим умовам. Законна оптимізація витрат допомагає зменшити оподатковуваний дохід, проте надмірні або необґрунтовані витрати можуть викликати підозри податкових органів. Використання офшорних компаній також може бути частиною мінімізаційних схем, за умови дотримання вимог

законодавства, оскільки інакше виникають ризики юридичної відповідальності. Таким чином, ефективне використання цих схем потребує ретельного планування та відповідності законодавчим нормам для уникнення податкових ризиків.

Висновки до другого розділу

Аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України за 2019-2023 роки демонструє стабільне зростання надходжень, незважаючи на значні економічні та соціальні виклики, такі як пандемія COVID-19 і воєнні дії. Податкові реформи, впровадження сучасних інструментів податкового адміністрування та поліпшення дисципліни серед платників податків сприяли зростанню обсягів податкових надходжень, що стало важливим чинником підтримки стабільності державного бюджету. Водночас зміни у структурі надходжень, зокрема збільшення частки внутрішніх податків на товари та послуги, підкреслюють важливість внутрішнього ринку для наповнення бюджету, проте відзначається також зменшення частки податків на рентні платежі через вплив воєнних дій. Зростання надходжень від міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічних операцій свідчить про адаптацію бізнесу до нових умов. Загалом, зростання податкових надходжень свідчить про успішність податкової політики держави, спрямованої на стабільне наповнення бюджету та підтримку економічної стійкості в умовах кризи.

Оцінка ефективності державного управління сферою оподаткування в Україні демонструє наявність розвиненої системи контролю та механізмів впливу на недобросовісних платників податків. Інструменти, такі як штрафи, пені, перекваліфікація операцій, блокування рахунків, свідчать про здатність державних органів забезпечувати дотримання податкового законодавства. Проте, незважаючи на досягнуті результати, податкова система потребує подальшого вдосконалення для забезпечення більшої прозорості, автоматизації процесів і

ефективності, що підвищить стійкість до нових викликів економіки та міжнародних стандартів

Мінімізаційні податкові схеми в Україні включають різні способи законного зниження податкового навантаження, якими можуть скористатися підприємці та фізичні особи. Спрощена система оподаткування для ФОП надає вигідні умови, однак при перевищенні лімітів підприємці змушені переходити на загальну систему з більшим податковим навантаженням. Податкові пільги сприяють зменшенню зобов'язань для окремих категорій, але неправильне їх застосування може призвести до податкових ризиків. Міжнародні компанії повинні уважно слідкувати за трансфертним ціноутворенням, щоб уникнути донарахування податків. Оптимізація витрат допомагає зменшити податковий тягар, але занадто високі витрати можуть викликати підозри у податкових органів. Використання офшорних компаній також можливе, проте вимагає відповідності законодавству для уникнення юридичних проблем. Ефективне застосування цих схем потребує точного дотримання законодавчих норм, щоб уникнути податкових санкцій.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ МІНІМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід протидії мінімізації оподаткування

В табл.3.1. представлено зарубіжного досвіду протидії мінімізації оподаткування.

Таблиця 3.1

Зарубіжний досвід протидії мінімізації оподаткування

Країна	Основні методи протидії мінімізації оподаткування	Специфічні особливості	Переваги	Недоліки
США	Контроль за трансфертним ціноутворенням, правила щодо КІК (контрольованих іноземних компаній), обмін податковою інформацією за стандартом CRS, податок на репатріацію прибутків	Розвинена мережа податкових угод, складне податкове законодавство	Ефективний контроль за трансфертним ціноутворенням, велика кількість даних для аналізу	Складність для бізнесу, можливість подвійного оподаткування
Велика Британія	Подібні до США: контроль за трансфертним ціноутворенням, правила щодо КІК, обмін податковою інформацією. Акцент на боротьбі з агресивним податковим плануванням	Сильна співпраця з іншими країнами ЄС, розвинена система податкових інспекцій	Високий рівень прозорості, ефективна співпраця з міжнародними організаціями	Складний процес реєстрації компаній та ведення бухгалтерського обліку
Німеччина	Строгий контроль за трансфертним ціноутворенням, вимоги до документального підтвердження витрат, податок на нерозподілений прибуток	Стабільна економіка, розвинена інфраструктура	Високий рівень захисту прав інвесторів, стабільна податкова система	Високі податкові ставки, складні процедури податкового обліку
Франція	Сильний акцент на боротьбі з ухиленням від сплати податків фізичних осіб, податок на багатство, жорсткий контроль за трансфертним ціноутворенням	Централізована система управління податками, розвинена мережа податкових угод	Високий рівень соціальної захищеності, ефективна боротьба з ухиленням від сплати податків фізичних осіб	Високі податкові ставки, складні процедури податкового обліку

Джерело: складено автором на основі [51, 54, 57, 60]

Аналіз зарубіжного досвіду протидії мінімізації оподаткування на прикладі США, Великої Британії, Німеччини та Франції свідчить про різноманіття підходів, спрямованих на забезпечення прозорості та ефективного контролю за сплатою податків.

У США контроль за трансфертним ціноутворенням та правила для контрольованих іноземних компаній (КІК) є основними інструментами протидії мінімізації оподаткування. Ці заходи спрямовані на запобігання виведенню прибутків у низькоподаткові юрисдикції шляхом штучного маніпулювання цінами всередині групи компаній або використанням офшорних структур. Правила КІК зобов'язують американських резидентів звітувати про свої іноземні компанії та сплачувати податки на їхній прибуток, якщо він не був оподаткований в іншій країні за адекватною ставкою.

Важливою складовою цієї системи є міжнародний обмін податковою інформацією за стандартами CRS (Common Reporting Standard). Цей механізм дозволяє податковим органам США отримувати інформацію про іноземні активи та рахунки громадян у інших країнах, що значно ускладнює ухилення від сплати податків шляхом переміщення коштів за кордон. Крім того, мережа податкових угод США з різними країнами забезпечує можливість уникнення подвійного оподаткування та водночас обмежує можливість агресивного податкового планування.

Однак, складність американської податкової системи, зокрема її багаторівневий характер та численні вимоги до звітування, створюють певні труднощі для бізнесу. Компанії повинні не тільки дотримуватись місцевих податкових норм, але й враховувати міжнародні угоди, правила трансфертного ціноутворення та податкові зобов'язання перед КІК. Це часто призводить до додаткових витрат на бухгалтерію та юридичні послуги.

Крім того, існує ризик подвійного оподаткування, коли прибутки компаній можуть обкладатися податками як у США, так і в інших країнах. Хоча більшість податкових угод передбачають механізми для уникнення цього явища, іноді

виникають ситуації, коли ці механізми не можуть бути застосовані через правові або адміністративні труднощі, що ускладнює ведення міжнародного бізнесу.

У Великій Британії широко використовуються методи контролю за трансфертним ціноутворенням, правила щодо контрольованих іноземних компаній (КІК) та обмін податковою інформацією. Однак особлива увага приділяється боротьбі з агресивним податковим плануванням, яке дозволяє компаніям знижувати податкові зобов'язання шляхом використання прогалин у законодавстві. Високий рівень прозорості та ефективна співпраця з міжнародними організаціями роблять податкову систему Великої Британії більш надійною. Однак для підприємців складність реєстрації компаній і ведення бухгалтерії залишається значною перешкодою. Це ускладнює доступ до ринку, особливо для малих та середніх підприємств.

Співпраця з ЄС та іншими міжнародними організаціями сприяє підвищенню рівня прозорості і боротьби з міжнародними податковими зловживаннями. Велика Британія активно бере участь у міжнародних ініціативах, таких як План дій BEPS, спрямований на протидію ухиленню від сплати податків через мінімізаційні схеми. Ця інтеграція в міжнародну податкову систему дозволяє країні контролювати великі транснаціональні корпорації і запобігати ухиленню від сплати податків.

Незважаючи на це, процес реєстрації компаній і ведення бухгалтерського обліку у Великій Британії є доволі складним, особливо для нових компаній або компаній, які вперше виходять на ринок. Різноманіття вимог, процедур та звітності можуть створювати додаткові бар'єри для ведення бізнесу, що зумовлює потребу у професійних послугах з бухгалтерії та юридичної підтримки. Це може стати значною фінансовою ношею для бізнесів, особливо для малого та середнього підприємництва.

Німеччина вирізняється строгим підходом до трансфертного ціноутворення, який передбачає ретельний контроль за цінами, встановленими між пов'язаними компаніями в межах міжнародних угруповань. Це дає змогу знизити ризик штучного переміщення прибутків до низькоподаткових

юрисдикцій. Важливу роль відіграють вимоги до документального підтвердження витрат, що забезпечує прозорість фінансової діяльності компаній і ускладнює ухилення від сплати податків.

Німецька економіка відома своєю стабільністю та високим рівнем захисту інвесторів. У поєднанні з розвиненою правовою і податковою інфраструктурою, це робить країну привабливим місцем для ведення бізнесу, особливо для міжнародних корпорацій. Така правова стабільність сприяє довірі з боку інвесторів і стимулює подальший розвиток підприємницької діяльності.

Проте, високі податкові ставки й складні процедури податкового обліку є викликом для багатьох компаній, особливо для малих та середніх підприємств. Німецька податкова система вимагає значного обсягу звітності та відповідності правилам, що створює додаткове навантаження на бізнес. Це зумовлює необхідність у постійному юридичному та бухгалтерському супроводі, що підвищує операційні витрати для компаній, які прагнуть розвивати свою діяльність у Німеччині.

Франція активно зосереджена на боротьбі з ухиленням від сплати податків фізичних осіб, впроваджуючи податок на багатство та здійснюючи жорсткий контроль за трансфертним ціноутворенням. Ці заходи спрямовані на забезпечення справедливого розподілу податкового навантаження, зокрема серед осіб з високими доходами. Високий рівень соціальної захищеності у Франції є результатом цих зусиль, проте складні процедури податкового обліку та високі податкові ставки можуть ускладнювати життя платникам податків і створювати додаткові фінансові перешкоди для бізнесу.

Жорсткий контроль за трансфертним ціноутворенням є однією з основних складових французької податкової системи. Це дозволяє уникати штучного переміщення прибутків в інші юрисдикції та забезпечувати справедливе оподаткування на території Франції. Податкова система передбачає детальну звітність і підтвердження фінансових операцій для компаній, що працюють у міжнародних масштабах, що підвищує рівень прозорості і контролю за діяльністю транснаціональних корпорацій.

Незважаючи на ці заходи, система має свої недоліки. Високі податкові ставки та складність процедур можуть стати стримуючим фактором для підприємців, які ведуть бізнес у Франції або планують вихід на французький ринок. Це може призводити до потреби у залученні додаткових ресурсів на бухгалтерські послуги та юридичний супровід, що підвищує вартість ведення бізнесу.

Загалом, зарубіжний досвід демонструє важливість комплексного підходу до протидії мінімізації оподаткування, що включає міжнародну співпрацю, суворий контроль за податковими операціями та адаптацію законодавства до нових економічних реалій.

3.2. Напрямки вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування в Україні

Ефективне державне регулювання податкової системи є важливим інструментом для забезпечення економічної стабільності та розвитку країни. В умовах глобалізації та інтеграції у міжнародні економічні процеси, питання мінімізації оподаткування стають особливо актуальними для України. Необхідність удосконалення механізмів протидії агресивному податковому плануванню, підвищення прозорості податкових операцій та адаптація до міжнародних стандартів є ключовими завданнями, які стоять перед державою. Запровадження нових напрямків регулювання дозволить знизити ризики втрат бюджету і забезпечити більш ефективне адміністрування податків.

В табл.3.2. представлено напрямки вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування в Україні.

Таблиця 3.2

**Напрямки вдосконалення державного регулювання мінімізації
оподаткування в Україні**

№ п.п	Напрямок	Коротка характеристика напрямку	Очікуваний результат
1.	Впровадження податкових стимулів для підприємств	Запровадження податкових пільг і знижок для підприємств, які інвестують у дослідження та інновації	Сприяння економічному зростанню, зменшення стимулів для агресивного планування та мінімізації оподаткування.
2.	Створення спеціалізованих органів контролю	Створення окремого департаменту для боротьби з агресивним податковим плануванням	Покращення державного контролю, швидке виявлення порушень і мінімізації схем ухилення від податків.
3.	Автоматизація обміну податковою інформацією	Розширення автоматизованих систем обміну податковими даними між органами державної влади	Зменшення ризиків мінімізації податків, швидкий доступ до інформації, підвищення ефективності податкового контролю.
4.	Стимулювання добровільного розкриття інформації	Введення амністії капіталу для підприємств, які добровільно розкривають податкові порушення	Зменшення використання схем мінімізації через добровільне декларування та збільшення податкових надходжень.
5.	Підвищення відповідальності за агресивне планування	Запровадження жорсткіших санкцій за агресивні податкові схеми і ухилення від сплати податків	Посилення дисципліни платників податків, зменшення використання схем мінімізації оподаткування.
6.	Освітні програми для підприємців	Організація семінарів та тренінгів для малого та середнього бізнесу щодо законного оподаткування	Підвищення обізнаності про ризики мінімізаційних схем, зменшення порушень і підвищення податкової дисципліни.
7.	Створення платформи для взаємодії бізнесу з державою	Впровадження онлайн-платформи для консультацій та підтримки підприємців у питаннях оподаткування	Полегшення взаємодії між бізнесом і державою, зниження ймовірності порушень та мінімізаційних схем.

Джерело: складено автором

Аналіз напрямків вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування в Україні вказує на необхідність комплексного підходу та узгодженої діяльності державних органів, бізнесу та міжнародних інституцій.

Впровадження податкових стимулів для підприємств, які інвестують у дослідження та інновації, є важливим кроком для підвищення конкурентоспроможності економіки. Це може суттєво зменшити залежність підприємств від мінімізаційних схем, оскільки розвиток інноваційного потенціалу створює додаткові джерела прибутку, які забезпечуються прозорими і зрозумілими механізмами оподаткування. Податкові пільги та знижки для таких підприємств допоможуть стимулювати їхню діяльність, зменшуючи при цьому ризики застосування агресивного податкового планування.

Створення спеціалізованих органів контролю за дотриманням податкового законодавства є ще одним важливим напрямком. Такий департамент зможе сфокусувати свої зусилля на боротьбі з агресивним податковим плануванням, ухиленням від податків та використанням мінімізаційних схем. Це дозволить значно покращити моніторинг податкових операцій та швидко виявляти порушення, які шкодять державному бюджету. У результаті, держава зможе оперативно реагувати на виявлені порушення, накладати санкції, тим самим зменшуючи використання мінімізаційних схем.

Автоматизація обміну податковою інформацією між державними органами є одним із ключових кроків для підвищення прозорості та ефективності податкового адміністрування. У сучасних умовах, коли кількість фінансових транзакцій значно зростає, швидкий доступ до даних та можливість оперативного аналізу інформації дозволять не лише зменшити ризики ухилення від податків, але й створити передумови для вчасного виявлення підозрілих операцій. Це покращить контроль над податковими надходженнями та дозволить краще інтегрувати Україну в міжнародні механізми обміну інформацією.

Стимулювання добровільного розкриття інформації є важливим інструментом для зниження податкових ризиків та зменшення використання схем мінімізації. Введення амністії капіталу для підприємств, які добровільно декларують податкові порушення, дозволить не лише збільшити податкові надходження, але й покращити загальну податкову дисципліну. Такий підхід

допоможе бізнесу легалізувати свою діяльність та уникнути великих штрафів і санкцій, водночас забезпечуючи додаткові доходи для державного бюджету.

Ще одним важливим напрямком є підвищення відповідальності за агресивне податкове планування, яке передбачає введення жорсткіших санкцій за використання схем ухилення від оподаткування. Такі заходи сприятимуть посиленню дисципліни серед платників податків, адже підвищені штрафи і відповідальність зменшують мотивацію до застосування агресивних податкових схем. Важливо також забезпечити ефективне правове регулювання та посилити контроль за дотриманням податкового законодавства, що підвищить рівень довіри до податкових органів і стимулюватиме підприємства до прозорості діяльності.

Ключовим елементом для запобігання ухиленням від оподаткування є освітні програми для підприємців. Організація семінарів і тренінгів для малого та середнього бізнесу допоможе підвищити рівень обізнаності щодо ризиків мінімізаційних схем і правових наслідків за їх використання. Підприємці зможуть краще розуміти законні шляхи податкового планування та уникати використання тіньових схем, що підвищить загальний рівень податкової дисципліни.

Створення платформи для взаємодії бізнесу з державою є ще одним напрямком, який може значно знизити ризики ухилення від податків. Впровадження онлайн-платформи для консультацій з питань оподаткування допоможе підприємцям швидше отримувати відповіді на запитання щодо правильного декларування податків та уникати помилок при сплаті податків. Це дозволить підприємствам вести свою діяльність більш прозоро та зменшить використання мінімізаційних схем, покращуючи при цьому рівень взаємодії між бізнесом і державою.

У підсумку, ці напрямки мають на меті підвищити ефективність державного управління у сфері протидії мінімізації оподаткування. Усі запропоновані заходи спрямовані на створення більш прозорості, стабільної та

контрольованої податкової системи, яка мінімізує можливості для ухилення від сплати податків і забезпечує стабільні надходження до державного бюджету.

3.3. Стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні

В табл. 3.3. представлено стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні.

Таблиця 3.3

Стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні

№ п.п	Напрямок	Короткий опис	Очікуваний результат
1	2	3	4
1.	Податкові пільги для відновлення підприємств у зонах бойових дій	Надання пільг або тимчасове звільнення від податків для підприємств, що відновлюють свою діяльність у регіонах, постраждалих від війни	Відновлення економіки у постраждалих регіонах, стимулювання інвестицій у відновлення інфраструктури
2.	Податкові стимули для переселеного бізнесу	Введення податкових канікул для підприємств, які перемістили свій бізнес із зони бойових дій в інші регіони	Забезпечення економічної активності підприємств, збереження робочих місць та розвитку регіонів
3.	Пільги на інноваційні та військово-технічні розробки	Зменшення податкових зобов'язань для підприємств, які розробляють інновації та технології для відбудови країни та військової промисловості	Стимулювання технологічного прогресу, підвищення обороноздатності та економічного зростання
4.	Зниження податкового навантаження для МСП у сільському господарстві	Спрощення податкових процедур та зменшення ставок податків для малих та середніх підприємств, які займаються сільським господарством	Підвищення продовольчої безпеки, підтримка сільськогосподарських виробників під час війни та після
5.	Пільги для підприємств, які займаються реконструкцією та відновленням інфраструктури	Надання податкових пільг для компаній, що беруть участь у відновленні інфраструктури після руйнувань	Швидке відновлення критично важливої інфраструктури, стимулювання залучення інвесторів у будівельний сектор

1	2	3	4
6.	Стимулювання цифрової трансформації бізнесу	Податкові пільги для підприємств, що впроваджують цифрові технології та дистанційну роботу	Прискорення цифровізації економіки, покращення конкурентоспроможності бізнесу на світовому ринку
7.	Підтримка експортно орієнтованих підприємств	Зменшення податкового навантаження для підприємств, які розширюють свою діяльність на міжнародні ринки	Збільшення експорту українських товарів, покращення торговельного балансу та залучення іноземної валюти

Джерело: складено автором

Надання податкових пільг для підприємств, що відновлюють діяльність у зонах бойових дій, відіграє важливу роль у відновленні економіки регіонів, які постраждали від військових конфліктів. Ці заходи стимулюють підприємців вкладати кошти у відновлення виробництв та інфраструктури, що сприяє зростанню зайнятості та економічної активності на місцевому рівні. Зниження податкового навантаження дозволяє компаніям використовувати вивільнені ресурси на розвиток, що безпосередньо покращує економічну стабільність у цих регіонах.

Завдяки таким пільгам, уряд може не тільки залучити підприємства до відбудови зруйнованої інфраструктури, але й створити умови для розвитку нових інвестиційних проектів. Це сприятиме диверсифікації економіки та зміцненню локальних ринків. Важливо зазначити, що підприємства, які користуються податковими пільгами, матимуть більше можливостей для масштабування своєї діяльності, а це, у свою чергу, забезпечить стабільне надходження податків до бюджету в майбутньому.

Крім того, пільговий режим оподаткування для відновлюваних підприємств може допомогти зменшити схильність бізнесу до використання мінімізаційних схем. Оскільки підприємства отримують реальну вигоду від зменшення податкового тиску, вони стають більш зацікавленими у дотриманні чинного законодавства. Це сприяє прозорішій та стабільнішій податковій

системі, що забезпечує більш ефективний контроль за надходженням податків і зменшує потребу у використанні незаконних схем ухилення від оподаткування.

Запровадження податкових стимулів для переселеного бізнесу відіграє важливу роль у збереженні підприємницької активності під час складних умов, викликаних війною. Надання податкових канікул або інших пільг дозволить підприємствам адаптуватися до нових реалій, зберегти робочі місця та підтримати економічну стабільність. Крім того, це сприятиме розвитку нових бізнес-інфраструктур у регіонах, куди переїхали підприємства. Така політика також знижує випадки ухилення від сплати податків, оскільки підприємства отримують реальні переваги від дотримання законодавства.

Це також сприятиме розвитку нових економічних кластерів у менш розвинених регіонах України, що дозволить створити нові економічні можливості для локальних громад та залучити інвестиції. Підтримка переселеного бізнесу може створити умови для економічного підйому в цих регіонах, оскільки підприємства будуть зацікавлені у довгостроковому розвитку на нових територіях, що зменшить ймовірність податкових маніпуляцій.

Крім того, податкові стимули знижують тиск на підприємства в умовах переїзду, дозволяючи їм зосередитися на розвитку нових ринків та збереженні своїх операцій. Це підвищує рівень відповідальності бізнесу та знижує ймовірність використання мінімізаційних схем, оскільки підприємства отримують можливість адаптувати свою діяльність до нових умов без необхідності вдаватися до агресивного податкового планування.

Податкові пільги для інноваційних підприємств відіграють важливу роль у стимулюванні розвитку нових технологій, особливо тих, що мають військове або стратегічне значення для країни. Надання таких пільг сприятиме збільшенню інвестицій у високотехнологічний сектор, що забезпечить Україні значні економічні та оборонні переваги. Водночас, через наявність легальних податкових стимулів, підприємства будуть менш зацікавлені у використанні схем мінімізації податків. Це дозволить державі ефективніше контролювати податкову дисципліну та сприяти прозорій економічній діяльності інноваційних компаній.

Завдяки податковим пільгам держава створює додаткові стимули для залучення підприємств до інноваційної діяльності, що особливо важливо для післявоєнної відбудови та економічного зростання. Створення сприятливого податкового середовища для інновацій зменшить тиск на компанії, дозволяючи їм зосередитися на розвитку продуктів та технологій, які матимуть довгостроковий позитивний вплив на економіку країни. Це підвищить конкурентоспроможність України на міжнародному ринку та стимулюватиме створення нових робочих місць у сфері високих технологій.

Крім того, податкові пільги можуть стати ефективним механізмом для зменшення використання схем мінімізації оподаткування. Оскільки інноваційні підприємства матимуть більше можливостей для розвитку на законних підставах, їм буде менш вигідно вдаватися до непрозорих практик. Це сприятиме підвищенню прозорості податкової системи, зменшенню тіньового сектору економіки та створенню більш стійкої та стабільної економічної структури в країні.

Зниження податкового навантаження для підприємств у сфері сільського господарства має вирішальне значення для підтримки продовольчої безпеки та стабільності національної економіки. Підтримка малих і середніх підприємств у цьому секторі забезпечить їм можливість більш прозоро здійснювати свою діяльність без потреби використовувати схеми мінімізації оподаткування. Спрощення податкових процедур і зменшення ставок податків не тільки знизять адміністративні бар'єри, але й сприятимуть створенню справедливіших умов для ведення бізнесу, що в свою чергу підвищить загальну податкову дисципліну.

Такі заходи стимулюватимуть виробників легально реєструвати свої доходи, що сприятиме зростанню податкових надходжень і створенню стабільного фінансового середовища для розвитку аграрного сектора. Прозоріші податкові умови також сприятимуть скороченню тіньового сектору в сільському господарстві, що, у свою чергу, посилить контроль за сплатою податків і створить більш конкурентоспроможну економіку.

Надання податкових пільг для підприємств, що займаються відновленням інфраструктури, дозволить залучити до відбудови критично важливих об'єктів більшу кількість інвесторів. Це забезпечить швидке відновлення зруйнованої інфраструктури та стимулюватиме економічну активність. З огляду на це, такі пільги сприятимуть зменшенню використання мінімізаційних схем, оскільки підприємствам буде вигідніше працювати у правовому полі.

Стимулювання цифрової трансформації бізнесу через надання податкових пільг підвищить рівень автоматизації та прозорості у бізнес-процесах. Це сприятиме покращенню конкурентоспроможності українських підприємств, водночас знижуючи мотивацію для мінімізації податків, оскільки впровадження цифрових рішень дозволить оптимізувати витрати та підвищити ефективність управління.

Зниження податкового навантаження для підприємств, орієнтованих на експорт, допоможе збільшити експортний потенціал країни та залучити більше іноземної валюти. Це зміцнить економіку України та зменшить ризики використання схем мінімізації оподаткування, оскільки підприємства будуть мати законні стимули для зростання та розвитку на міжнародних ринках.

Висновки до третього розділу

Аналіз зарубіжного досвіду у сфері протидії мінімізації оподаткування свідчить про існування ефективних механізмів контролю у провідних країнах, таких як США, Велика Британія, Німеччина та Франція. Ключові інструменти, зокрема контроль за трансфертним ціноутворенням, правила для контрольованих іноземних компаній (КІК) та міжнародний обмін податковою інформацією, забезпечують прозорість податкових операцій та боротьбу з агресивним податковим плануванням. Водночас, складні процедури, високі податкові ставки та бюрократичні бар'єри створюють додаткові виклики для бізнесу, що потребує постійної адаптації і вдосконалення податкових механізмів.

Вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування в Україні є необхідним кроком для забезпечення стабільності фінансової системи

та розвитку економіки. Пропоновані напрямки, такі як впровадження податкових стимулів для підприємств, створення спеціалізованих органів контролю та автоматизація обміну податковою інформацією, сприятимуть підвищенню прозорості податкової системи. Це дозволить зменшити випадки ухилення від оподаткування, стимулюючи підприємства до законної та прозорої діяльності. Освітні програми та платформи для взаємодії бізнесу з державою забезпечать кращу обізнаність підприємців про законні методи податкового планування, що знизить мотивацію до застосування агресивних мінімізаційних схем.

Стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні є важливим інструментом для покращення економічного клімату та створення умов для відновлення бізнесу в умовах війни. Податкові пільги, спрямовані на підтримку інновацій, реконструкцію інфраструктури та цифрову трансформацію, здатні не лише стимулювати економічну активність, але й зменшити випадки мінімізації оподаткування. Впровадження цих заходів сприяє підвищенню прозорості податкової системи та забезпеченню ефективного державного регулювання, що в цілому покращить податкове адміністрування та сприятиме сталому розвитку економіки.

ВИСНОВКИ

В кваліфікаційні роботі було вирішено наступні завдання та зроблено відповідні висновки:

1. Розкрито сутність, ознаки та визначальні характеристики мінімізації оподаткування, зроблено висновок, що отже, мінімізація оподаткування є легітимним процесом, спрямованим на оптимізацію податкових зобов'язань підприємств та фізичних осіб шляхом використання наданих законодавством можливостей. Вона передбачає ретельне планування та індивідуальний підхід до кожного суб'єкта господарювання з урахуванням специфіки його діяльності, що дозволяє зменшити податкове навантаження до мінімально допустимого рівня без порушення закону. Основними ознаками мінімізації є легальність дій, орієнтація на оптимізацію, а не ухилення від податків, та постійний моніторинг змін у податковому законодавстві, що забезпечує актуальність і правомірність застосовуваних схем. Це робить мінімізацію важливим інструментом податкового планування, який дозволяє підвищити фінансову стійкість підприємства, зберігаючи відповідність нормам права.

2. Розглянуто організаційно-правове забезпечення державного управління сфери оподаткування, зроблено висновки що: організаційно-правове забезпечення державного управління у сфері оподаткування є ключовим елементом, що забезпечує ефективне функціонування податкової системи країни. Воно включає комплекс правових актів і нормативних документів, які регулюють діяльність органів державної влади в галузі оподаткування, їх взаємодію з платниками податків, а також процеси адміністрування та контролю за дотриманням податкового законодавства. Відповідно до чинного податкового законодавства, державні органи, такі як Державна податкова служба здійснює координацію та нагляд за правильністю нарахування і сплати податків, що сприяє наповненню державного бюджету та соціальних фондів. Організаційно-правові механізми забезпечують формування прозорих, справедливих та зрозумілих правил для суб'єктів господарювання і громадян, що є важливим для збереження

фінансової стабільності держави та забезпечення соціальної рівності. Крім того, нормативно-правова база постійно оновлюється з урахуванням сучасних викликів, що дозволяє адаптувати податкову систему до змін у внутрішньоекономічних умовах та міжнародних стандартах, підвищуючи ефективність управління податковою сферою та сприяючи економічному зростанню країни.

3. Проаналізовано податкові надходження в Держаний бюджет України. Аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України за 2019-2023 роки демонструє стабільне зростання надходжень, незважаючи на значні економічні та соціальні виклики, такі як пандемія COVID-19 і воєнні дії. Податкові реформи, впровадження сучасних інструментів податкового адміністрування та поліпшення дисципліни серед платників податків сприяли зростанню обсягів податкових надходжень, що стало важливим чинником підтримки стабільності державного бюджету. Водночас зміни у структурі надходжень, зокрема збільшення частки внутрішніх податків на товари та послуги, підкреслюють важливість внутрішнього ринку для наповнення бюджету, проте відзначається також зменшення частки податків на рентні платежі через вплив воєнних дій. Зростання надходжень від міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічних операцій свідчить про адаптацію бізнесу до нових умов. Загалом, зростання податкових надходжень свідчить про успішність податкової політики держави, спрямованої на стабільне наповнення бюджету та підтримку економічної стійкості в умовах кризи.

4. Оцінка ефективності державного управління сферою оподаткування в Україні демонструє наявність розвиненої системи контролю та механізмів впливу на недобросовісних платників податків. Інструменти, такі як штрафи, пені, перекваліфікація операцій, блокування рахунків, свідчать про здатність державних органів забезпечувати дотримання податкового законодавства. Проте, незважаючи на досягнуті результати, податкова система потребує подальшого вдосконалення для забезпечення більшої прозорості, автоматизації процесів і

ефективності, що підвищить стійкість до нових викликів економіки та міжнародних стандартів

5. Мінімізаційні податкові схеми в Україні включають різні способи законного зниження податкового навантаження, якими можуть скористатися підприємці та фізичні особи. Спрощена система оподаткування для ФОП надає вигідні умови, однак при перевищенні лімітів підприємці змушені переходити на загальну систему з більшим податковим навантаженням. Податкові пільги сприяють зменшенню зобов'язань для окремих категорій, але неправильне їх застосування може призвести до податкових ризиків. Міжнародні компанії повинні уважно слідкувати за трансфертним ціноутворенням, щоб уникнути донарахування податків. Оптимізація витрат допомагає зменшити податковий тягар, але занадто високі витрати можуть викликати підозри у податкових органів. Використання офшорних компаній також можливе, проте вимагає відповідності законодавству для уникнення юридичних проблем. Ефективне застосування цих схем потребує точного дотримання законодавчих норм, щоб уникнути податкових санкцій.

6. Досліджено зарубіжний досвід протидії мінімізації оподаткування. Аналіз зарубіжного досвіду у сфері протидії мінімізації оподаткування свідчить про існування ефективних механізмів контролю у провідних країнах, таких як США, Велика Британія, Німеччина та Франція. Ключові інструменти, зокрема контроль за трансфертним ціноутворенням, правила для контрольованих іноземних компаній (КІК) та міжнародний обмін податковою інформацією, забезпечують прозорість податкових операцій та боротьбу з агресивним податковим плануванням. Водночас, складні процедури, високі податкові ставки та бюрократичні бар'єри створюють додаткові виклики для бізнесу, що потребує постійної адаптації і вдосконалення податкових механізмів.

7. Вдосконалення державного регулювання мінімізації оподаткування в Україні є необхідним кроком для забезпечення стабільності фінансової системи та розвитку економіки. Пропоновані напрямки, такі як впровадження податкових стимулів для підприємств, створення спеціалізованих органів контролю та

автоматизація обміну податковою інформацією, сприятимуть підвищенню прозорості податкової системи. Це дозволить зменшити випадки ухилення від оподаткування, стимулюючи підприємства до законної та прозорої діяльності. Освітні програми та платформи для взаємодії бізнесу з державою забезпечать кращу обізнаність підприємців про законні методи податкового планування, що знизить мотивацію до застосування агресивних мінімізаційних схем.

8. Стратегічні напрямки податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні є важливим інструментом для покращення економічного клімату та створення умов для відновлення бізнесу в умовах війни. Податкові пільги, спрямовані на підтримку інновацій, реконструкцію інфраструктури та цифрову трансформацію, здатні не лише стимулювати економічну активність, але й зменшити випадки мінімізації оподаткування. Впровадження цих заходів сприяє підвищенню прозорості податкової системи та забезпеченню ефективного державного регулювання, що в цілому покращить податкове адміністрування та сприятиме сталому розвитку економіки.

